

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

Diplomová práce

Elementární hudební výchova u dětí předškolního věku

Bc. Andrea Zahradníková

Vedoucí práce: PaedDr. Jan Holec, Ph.D.

České Budějovice 2020

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracoval/a samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě, elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne

Bc. Andrea Zahradníková

Anotace/Abstract

Tato diplomová práce se zabývá tématem elementární hudební výchovy u dětí předškolního věku. Teoretická část práce shrnuje informace o předškolním dítěti a zaměřuje se zejména na vliv hudby a dalších hudebních činností na celkový vývoj dítěte a rozvoj jeho hudebních i mimohudebních schopností. Praktická část práce se věnuje vhodným metodám a postupům, které lze použít při hudební výchově předškolních dětí. Nabízí také konkrétní příklady vhodných hudebních činností. Součástí práce je také drobný výzkum, který se zaměřuje na hudební činnosti, se kterými se dítě setkává ve svém domácím prostředí.

This thesis deals with the preschool music activities and the elementary music education in kindergarten. The theoretical part focuses on the influence of the music, music activities and music education on the development of children. First chapter is also concerned with the influence of music on the development of their musical and non-musical skills. Second chapter summarizes training methodologies and forms of music activities suitable for preschoolers. The work also contains small research focused on home-based musical activities led by relatives.

Klíčová slova/key words

předškolní hudební výchova, hudební lekce, hudební činnosti

preschool music education, music lesson, music activities

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé diplomové práce, panu PaedDr. Janu Holcovi, Ph.D., za jeho trpělivé cenné rady a připomínky.

Obsah

1	ÚVOD	6
2	TEORETICKÁ ČÁST	10
2.1	Dítě předškolního věku a jeho vztah k hudbě	10
2.2	Hra	12
2.3	Prospěšnost hudebních činností	13
2.3.1	Biologická oblast	14
2.3.2	Psychologická oblast	15
2.3.3	Interpersonální oblast	16
2.3.4	Sociálně kulturní oblast	16
2.3.5	Enviromentální oblast	16
2.4	Rodinné zázemí	17
2.5	Hudební připravenost při vstupu do ZŠ	18
2.5.1	Kvalita hudebního sluchu	19
2.5.2	Tonální cítění	19
2.5.3	Hudební představy a paměť	19
2.5.4	Rytmické cítění	20
2.5.5	Pěvecký projev	20
2.5.6	Předpoklady pro hru na dětské hudební nástroje	20
2.5.7	Elementární hudebně tvořivé projevy	21
2.6	Vliv hudby na člověka	21
3	PRAKTICKÁ ČÁST	23
3.1	Hudební lekce	23

3.2 Organizace hudební lekce	23
3.2.1 Časová dotace	25
3.2.2 Věk dětí	26
3.2.3 Velikost skupiny	27
3.2.4 Učebna a pomůcky	28
3.2.5 Individuální přístup a motivace	29
3.2.6 Pedagogický záměr a osobnost učitele	30
3.3 Koncept hudební lekce	31
3.3.1 Rituál	32
3.3.2 Rozcvičení	32
3.3.3 Zpívání	32
3.3.4 Rytmická výchova	32
3.3.5 Pohybové aktivity	33
3.3.6 Improvizace	33
3.3.7 Hudební nauka	33
3.4 Hudební činnosti	34
3.4.1 Zpěv	34
3.4.1.1. DECHOVÁ CVIČENÍ	36
3.4.1.2. HLASOVÁ CVIČENÍ	38
3.4.2 Rytmické hry	40
3.4.3 Pohybové aktivity	41
3.4.4 Hra na hudební nástroje	43
3.4.5 Poslech	44
3.5 Elementární hudební nauka	46
3.5.1 Noty	47
3.5.2 Dynamika	47
3.5.3 Hudební nástroje	47
3.5.4 Hudební tělesa	47
3.6 Vzorové hudební lekce	48

3.6.1	Úvodní lekce.....	49
3.6.2	Opakovací lekce.....	55
4	VÝZKUM.....	66
4.1	Sběr odpovědí.....	66
4.2	Soubor otázek.....	67
4.3	Hypotéza.....	69
4.4	Výsledky.....	70
4.5	Shrnutí výzkumu.....	81
5	ZÁVĚR.....	84
6	SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ.....	85
7	PŘÍLOHY.....	88
7.1	Dotazník.....	88

1 ÚVOD

Hudba je neoddelitelnou součástí života člověka a každý den v něm hraje těžko zanedbatelnou roli. Mnoho z nás se pravděpodobně nesetkalo s člověkem, který by k hudbě neměl žádný vztah. Nabízí se více odpovědí na otázku, proč to tak je.

Je pro nás jakousi terapií, zadními vrátky, kterými můžeme alespoň na chvíli utéci od každodenního stresu, uvolňuje mysl a pomáhá nám relaxovat. Má schopnost vyvolávat vzpomínky a zároveň být inspirací. Hudba nám dává prostor vyjádřit svou vlastní individualitu, naše pocity a nálady. I přesto, že dnešní svět je plný takzvaného hudebního smogu, téměř každý člověk si najde čas na „svou“ hudbu. Ať už se jedná o aktivní hru na nástroj, zpěv, vlastní tvorbu nebo cílený poslech oblíbených skladeb.

V souvislosti s hudebním smogem bychom mohli říci, že žijeme ve světě hudby. Je to ale spíše naopak. Hudba žije v nás samých od úplného počátku. Každý si v sobě neseme svůj osobní metronom a od pravidelné pulzace je už jen malý krůček k hudbě jako takové. Vždyť i první věc, kterou každý z nás slyšel na tomto světě, byl pravidelný tlukot matčina srdce.

„Není života bez rytmu. Rytmus srdečního tepu se v nás rozezněl už dříve, než jsme se narodili, a dozní ve chvíli smrti. S rytmem vdechu a výdechu jsme přišli na svět. Neuvědomělé pohyby končetin se postupně zformovaly v rytmus chůze, který nás den co den nese prostorem světa.“¹

---

¹ VISKUPOVÁ Božena. *Hudba a pohyb* (1972), s. 7

Často se také říká, že batole dříve zpívá, než začne mluvit. Zpěv je totiž přirozenější než mluva, je to svobodný hlasový projev a hlasivky jsou zase náš osobní hudební nástroj. Hlasový projev je spontánní, protože je napojen na vývojově nejstarší části mozku.²

„Hudba ve všech svých podobách je jedinečným vyjádřením lidské kreativity. Je přirozenou součástí psychofyzického chování malých dětí, je jejich přirozeným projevem, který prožívají celým tělem.“³

Každé dítě je tedy přirozeně disponováno pro hudbu a má alespoň minimální hudební vlohy, aby mohlo splnit požadavky všeobecné hudební výchovy. Všechny děti s normálními anatomickými a fyziologickými předpoklady lze hudebně rozvíjet a vychovávat. Za rozhodující věk pro utváření přístupu k hudbě je považován věk předškolní, proto by měly být děti v tomto období s hudbou v co nejčastějším a nejširším kontaktu. I známí hudební pedagogové jako Kodály, Orff či Suzuki propagovali hudební výchovu v předškolním věku, a to již od dvou let.⁴

Kvalitní hudební výchova ale nepodmiňuje a neurychluje pouze rozvoj hudebních schopností, působí kladně i na psychiku dítěte. Praktická hudební činnost navíc postupně vede k dalším pozitivním změnám v mimohudebních oblastech.

„Vliv hudební výchovy na rozvoj mimohudebních domén je vysvětlován tzv. efektem transferu, který spočívá v tom, že stimulace určité korové oblasti, ke které

---

² VOSTÁRKOVÁ Ivana. Rozhovor (2019)

³ JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce* (2012), s. 10

⁴ FRANĚK Marek. *Hudební psychologie* (2007)

dochází při poslechu hudby (akustická oblast), je spojena se stimulací dalších oblastí, jež řídí jiné činnosti a zpracovávají informace jiného druhu.“⁵

Ve školské hudební výchově je uspořádání hudebních aktivit určováno kromě zřetelů psychologických i záměry pedagogickými. Hudební činnosti jsou zde řazeny takto: pěvecké (vokální), poslechové, instrumentální, hudebně pohybové.⁶ Všechny tyto složky hudební výchovy je možné zařadit při seznamování s hudbou již v mateřských školách, tedy v období předškolního věku. Samozřejmostí je však zvolení vhodných postupů a metod pro práci s předškolními dětmi, které jim mohou zábavnou a srozumitelnou formou zpřístupnit oblast hudby jako svébytného lidského komunikačního prostředku.

První část této diplomové práce shrnuje teoretické poznatky potřebné k tématu elementární hudební výchovy v předškolním věku. Definuje dítě předškolního věku a věnuje pozornost jeho vztahu k hudbě, jeho fyziologické připravenosti pro hudební činnosti a jeho přirozené potřebě hudební seberealizace. Pozornost je věnována samotnému hudebnímu vývoji a jeho činitelům. Práce zde také nastiňuje způsoby, kterými se dítě tohoto věku efektivně učí novým věcem. Další kapitola se zabývá Rámcovým vzdělávacím programem předškolního vzdělávání. Hudební činnosti jsou zde rozděleny do jednotlivých oblastí podle konkrétního záměru jejich zařazení do „výuky“ a jejich vlivem na rozvoj dítěte. Kromě samotného rozvíjení hudebních schopností je zde kladen důraz na celkový vývoj dítěte a možnosti, jak tento vývoj pozitivně ovlivnit právě pomocí hudebních činností. Není opomenut ani vliv domácího prostředí na rozvoj hudebních schopností jedince.

---

⁵ FRANĚK Marek. *Hudební psychologie* (2007), s. 165

⁶ SEDLÁK František, VÁŇOVÁ Hana. *Hudební psychologie pro učitele* (2013)

Další kapitola teoretické části práce nastiňuje také téma hudební zralosti dítěte při vstupu na základní školu. Uvádí všeobecné předpoklady, čím se hudební připravenost budoucího žáka projevuje.

Jak již bylo výše zmíněno, hudební pedagogové předpokládají, že pozitivní účinek hudby nespočívá pouze v probouzení zájmu o hudbu a v rozvoji hudebních schopností, ale umožňuje také vznik nových vlastností výrazně přesahujících oblast hudby a má také psychohygienické a terapeutické účinky.⁷ Proto je v teoretické části práce také kapitola věnovaná samotnému vlivu hudby a hudebních činností na člověka.

Druhá část práce si klade za cíl shrnout výše zmíněné vhodné postupy a metody, které umožní dětem předškolního věku osvojit si oblast hudby prostřednictvím nejrůznějších hudebních činností. Zaměří se zejména na oblast hlasových předpokladů nezbytných pro zpěv, dále na oblast rytmu a instrumentální hry s použitím lehkou ovladatelných Orffových nástrojů rytmických i melodických a též na činnosti hudebně pohybové, které jsou jedním z prostředků uvolňování spontaneity dětí tohoto věku s apelem na dětskou kreativitu. Poznatky v této části pochází především ze mé praxe z hudebních kroužků pro předškoláky, které jsem vedla v českobudějovických mateřských školách v letech 2017-2019.

Součástí práce je také drobný výzkum zaměřený na hudební činnosti, se kterými se děti obvykle setkávají ve svém domácím prostředí. Výsledky tohoto výzkumu mohou pomoci dokreslit obraz dosažené úrovně hudebních schopností dětí před jejich vstupem do základní školy.

---

⁷ SEDLÁK František, VÁŇOVÁ Hana. *Hudební psychologie pro učitele* (2013)

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Dítě předškolního věku a jeho vztah k hudbě

Za děti v předškolním věku se zpravidla považují ty mezi třetím a šestým rokem života. V tomto období, které je velice důležité pro rozvoj osobnosti dítěte, přirozeně vzrůstá samotný zájem o aktivní hudební činnosti.⁸ Nejsilnějším a nejnápadnějším znakem dětské osobnosti zůstává značná citová odezva na okolní svět. Emoce tvoří v tomto věku nejdůležitější součást osobnosti dítěte a je to právě hudba, která bývá považována za nejemocionálnější umění. Žádné jiné umění nemá v raném dětství tak bezprostřední účinek.

Během tohoto období dochází k intenzivnímu rozvoji sluchového a hlasového aparátu, zdokonaluje se i aparát pohybový, čímž dochází ke zlepšení koordinace pohybu s hudbou. Dítě má tedy již dostatečně rozvinuté percepční schopnosti, je proto plně připraveno pro hudební činnost.

„Hudebně psychologické výzkumy potvrzují, že věkové období po 3. roce je velmi dynamické a intenzivně se v něm rozvíjí hudební sluch, hudební paměť, hudebně sluchové představy, rytmické cítění a u mnohých dětí se probouzí i hudební fantazie, která umožňuje vznik jednoduchých hudebně tvořivých projevů. Toto období, v němž se utváří i řeč jako základ mezilidské komunikace, je prvním výrazným hudebně vývojovým stadiem.“⁹

V období mezi čtvrtým a šestým rokem si dítě rychle osvojuje schopnost rozlišení výšky tónů a hudebních útvarů. Tato schopnost umožňuje rozvoj všech hudebních činností, například soustředěný poslech hudby, její reprodukci (pěveckou

---

⁸ ŠIMANOVSKÝ Zdeněk, TICHÁ Alena. *Lidové písničky a hry s nimi* (2016)

⁹ SEDLÁK František a kol. *Didaktika hudební výchovy 1* (1988), s. 40

i instrumentální). Dítě v tomto věku vnímá hudbu celostně a postupně své vnímání zpřesňuje. Dokáže zachytit výškový pohyb melodie a odlišit jednotlivé hudebně vyjadřovací prostředky, jako je melodie, rytmus, tempo a jeho změny, dynamika a barva tónu. Dítě také již dokáže sladit pohyby paží, nohou a celého těla s hudebním rytmem. Rychle se rozvíjejí také samotné pěvecké schopnosti, byť mezi jednotlivými dětmi dochází k velkým rozdílům, které jsou zapříčiněny vrozenými předpoklady. Obvyklý hlasový rozsah se pohybuje mezi d1 a a1, typický dětský tón je poměrně slabý, ale lehký, barevně světlý a zvonivý. Děti by měly být vedeny k přirozenému, lehkému zpívání v přiměřené síle. Dětský hlas v tomto období ovšem nesnáší dobře dlouhé zatížení.¹⁰

Za zvýšeným zájmem o hudbu a za potřebou hudební seberealizace můžeme hledat i hudební nadání. Výrazné hudební vlohy se totiž ve vývoji jedince často nápadně projevují v raném dětství. Vlohy jsou složkou biologickou, tedy vrozenou, a na jejich základě je možné následně vytvářet konkrétní hudební schopnosti.¹¹

Milan Holas přibližuje vztah mezi hudebními činnostmi a hudebními schopnostmi na těchto jednotlivých stupních hudebního vývoje:

- I. Orientace ve zvukovém prostoru (prenatální období – první rok života)
- II. Orientace v tónovém prostoru
  - a. difúzní fáze (1,5-4 roky)
  - b. komparativně diferenciací (srovnávací) fáze (4-6 let)
- III. Orientace v hudebním prostoru
  - a. analyticko-syntetická fáze (7-10 let)
  - b. akcelerační, dynamická fáze (11-14 let)

---

¹⁰ SEDLÁK František a kol. *Didaktika hudební výchovy 1* (1988)

¹¹ SEDLÁK František, VÁŇOVÁ Hana. *Hudební psychologie pro učitele* (2013)

c. systémová fáze (15-18 let)¹²

Dítě předškolního věku tedy spadá do vývojového období, ve kterém dochází k postupné orientaci v tónovém prostoru. Do fáze difúzní Holas zařazuje například tyto hudební činnosti: napodobování metroritmické struktury vět, slov a říkadel, pokusy o samostatný řečový projev a první pokusy o projev pěvecký, první improvizční pokusy dítěte v oblasti rytmu a melodie. U fáze srovnávací hovoří především o rozvoji a upevňování hudebních schopností, jako jsou hudební představivost a paměť, tonální a rytmické cítění a orientace v základních hudebně vyjadřovacích prostředcích.

Existuje mnoho názorů na hudební vývoj jedince od různých psychologů a pedagogů. Shodují se ale, že hudební vývoj je stupňovitý proces, který je neoddělitelnou součástí vývoje duševního a rozumového, tudíž je třeba věnovat mu náležitou pozornost, a to zejména během předškolního věku.

2.2 Hra

Předškolní období se také často nazývá věkem hry. Hra je pro děti základní potřebou. Pomáhá jim zdravě rozvíjet řadu cenných schopností a vlastností a přináší jim i radost, kterou jiným způsobem není možné získat. Ve hře dítě také uplatňuje nejen své reálné poznatky a zkušenosti, ale také svou vlastní fantazii.¹³

Malé děti se učí nejčastěji jednáním, hrou a napodobením. Právě v napodobivých hrách dochází k prolínání skutečnosti a fantazie, děti si zkouší různé způsoby jednání, naplňují svá přání a potřeby. Smyslem hry je prožít a poznat něco nového, zajímavého a porozumět tomu. Samotný proces je důležitější než výsledek, protože získané schopnosti děti následně využijí v běžném životě. Soutěživé hry navíc děti učí vyrovnávat

---

¹² HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika* (2004), s. 51

¹³ ŠIMANOVSKÝ Zdeněk, TICHÁ Alena. *Lidové písničky a hry s nimi* (2016)

se s prohrou, umožňují jim změřit síly s kamarády a nabízejí pocit kolektivní sounáležitosti. Dítě skrze hru poznává samo sebe a své vlastní schopnosti, k čemuž potřebuje čas a svobodný prostor. Učitel by měl pouze udávat rámeč hry a usnadňovat dětem její průběh.^{14 15}

A právě proto by měla být hudební výchova v tomto věku komplexní hudební hrou, ve které se uplatní všechny hudební činnosti. Hudební hra je ideální výchozí cestou k poznání hudby a experimentování s hudebně vyjadřovacími prostředky. Učitel může prostřednictvím hry vyzkoušet, pro které hudební činnosti je dítě dostatečně způsobilé.¹⁶

Kromě odstranění psychického a fyzického napětí a celkové aktivizace je podle Tiché smyslem hudebních her odstranit či opravit špatné pěvecké návyky, a naopak vytvořit návyky, které postupně povedou ke krásnému zpěvu. Hry by se měly tedy v počátku zaměřovat na posílení dechu a správné držení těla, navozování hlavového tónu, zlepšování výslovnosti, vyrovnávání barevného znění vokálů a rozšiřování hlasového rozsahu.¹⁷

2.3 Prospěšnost hudebních činností

Tato kapitola zpracovává poznatky o hudebních činnostech, zařazených do mateřských škol na základě Rámcového vzdělávacího programu, především

---

¹⁴ ŠIMANOVSKÝ Zdeněk, TICHÁ Alena. *Lidové písničky a hry s nimi* (2016)

¹⁵ TICHÁ Alena. *Učíme děti zpívat* (2014)

¹⁶ SEDLÁK František a kol. *Didaktika hudební výchovy 1* (1988)

¹⁷ TICHÁ Alena. *Učíme děti zpívat* (2014)

z publikace Mgr. Marie Liškové *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*.¹⁸ Lišková zde hudební činnosti rozděluje do několika skupin: zpěv, hudebně pohybové činnosti, hra na nástroje a poslech. Publikace nabízí i konkrétní tipy na hudební činnosti, v této kapitole bych se ale ráda zaměřila na jejich přínos celkovému vývoji dítěte a zdůraznila tak jejich prospěšnost pro dítě i celý dětský kolektiv v mateřské škole.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání je uspořádán do pěti oblastí:

2.3.1 Biologická oblast - dítě a jeho tělo

ZPĚV: Pěvecké aktivity jsou jedním z prostředků, které vedou ke zdravému životnímu způsobu. Zpěv je také prevencí psychopatologických jevů a je také vhodnou činností k relaxaci organismu, je základem psychické stability dětí. V souvislosti s fyziologickým vývojem je vhodné zaměřovat se na nácvik správného dýchání, což souvisí i s návykem správného držení těla, a také na hlasovou hygienu.

HUDEBNĚ-POHYBOVÉ ČINNOSTI: Jsou součástí správného fyziologického vývoje a podporují dobrý zdravotní stav dětí a rozvoj hrubé i jemné motoriky.

HRA NA NÁSTROJE: Slouží k rozvoji jemné motoriky, smyslového vnímání a koordinace pohybů.

POSLECH: Vede k fyzické pohodě a uvolnění těla, rozvíjí smyslové vnímání dětí.

---

¹⁸ LIŠKOVÁ Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání* (2012), s. 6-20

2.3.2 Psychologická oblast - dítě a jeho psychika

Jazyk a řeč

ZPĚV: Rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností receptivních (vnímání, naslouchání, porozumění) i produktivních – výslovnost, vytváření pojmů, mluvního projevu, vyjadřování. Zpěv je také vhodnou technikou při odstraňování logopedických vad.

HUDEBNĚ-POHYBOVÉ ČINNOSTI: Rozvíjení řečové dovednosti ve spojení s rytmickou deklamací slov a hrou na tělo.

HRA NA NÁSTROJE: V této oblasti slouží hra na hudební nástroje jako prostředek k nonverbálnímu vyjadřování emocí a názorů dětí.

POSLECH: Snaha verbalizovat prožitky z poslechu instruktivních skladeb.

Poznávací schopnosti a funkce, myšlenkové operace, představivost a fantazie

ZPĚV: Rozličné možnosti práce s písní, zejména soustředění na jejich námět a obsah.

HUDEBNĚ-POHYBOVÉ ČINNOSTI: Prostřednictvím napodobivých her u dětí rozvíjíme zrakovou paměť, koordinaci pohybů, vedou k chápání prostorového vnímání či logické posloupnosti. Pohybová improvizace podporuje tvořivost, představivost a fantazii dětí.

HRA NA NÁSTROJE: Manipulace s nástroji umožňuje rozvoj myšlenkových operací, improvizovaná hra opět podporuje rozvoj dětské tvořivosti.

POSLECH: Poslechové aktivity vedou k rozvoji koncentrace, pozornosti a smyslového poznání dětí.

Sebepojetí, city, vůle

Všechny hudební činnosti mají nezastupitelnou roli v rozvoji empatie a citu dětí, podporují estetické a tvůrčí aktivity. Správným způsobem vedené a motivované hudební činnosti vyvolávají u dětí naprosto spontánní radost a veselí. Prostřednictvím těchto činností u dětí dochází také k sebepoznání a uvědomování si vlastní identity.

2.3.3 Interpersonální oblast - dítě a ten druhý

Veškeré hudební činnosti v mateřské škole probíhají ve vzájemné součinnosti dětí, a právě hudba je velmi vhodná k adaptaci jedince v dětském kolektivu. Hudba dokáže ovlivnit jak náladu jednotlivce, tak celého kolektivu, tím přispívá k utváření obecně pozitivních vztahů mezi dětmi. Na základě kooperace při hudebních činnostech se děti učí vzájemně komunikovat, uvědomovat si samy sebe a respektovat jeden druhého. K přiblížení sociálních vztahů a vazeb pomohou také texty dětských písniček.

2.3.4 Sociálně kulturní oblast - dítě a společnosti

Dílčí vzdělávací cíle této oblasti zasahují opět do všech hudebních činností. Hudební aktivity přispívají k vytváření pohodové atmosféry a k zútlunění daného prostředí. Zpívání lidových písní a s tím spojené pohybové činnosti vedou k poznávání lidových zvyků a tradic. Poslechové činnosti zase dávají prostor k pěstování estetického vkusu dětí.

2.3.5 Enviromentální oblast - dítě a svět

I v této oblasti můžeme uplatnit veškeré hudební činnosti. V souvislosti s aktuálním děním poukazujeme na významné hudební události. V rámci vokálních činností preferujeme výběr písňového materiálu obsahujícího tematiku o přírodě (písně o zvířátkách, květinách apod.). Pohybová improvizace zase může vycházet z afrických, orientálních a latinskoamerických tanců.

2.4 Rodinné zázemí

Velkou roli v hudebním vývoji jedince hraje především rodinné prostředí. Mateřské školy by se měly pouze podílet na výchovném působení, nikdy by ale neměly nahrazovat rodinu, byť v hudebním vývoji mohou být velmi důležitou oporou. Jelikož se vztah k hudbě vytváří od útlého dětství, je třeba záměrného působení rodičů, aby mohla mít hudba na dítě pozitivní vliv.

Jak již bylo zmíněno výše, pro malé děti je typický spontánní zájem o hudbu, hudební činnosti a především zpěv. A zpěv nelze oddělit od dětské řeči. Funkce hlasového orgánu se projevuje hned po narození křikem, později broukáním, ke kterému se postupně přidávají další zvuky. Když se dítě dostane do fáze, kdy se již snaží napodobovat slova, zpočátku je komolí. To, co ale napodobuje téměř vždy správně, jsou přízvuk, rytmus a melodie řeči. První pěvecké pokusy nebývají od řeči výrazně odlišeny, nazýváme je tedy mluvozpěv.¹⁹

„Těmto prvním náznakům zpěvu je třeba věnovat stejnou pozornost jako prvním pokusům o řeč. Zůstává-li dítě při svých pěveckých pokusech samo a nemá-li dostatek kvalitních hudebních příkladů, čistota jeho zpěvu se nezlepší. Nemá šanci naslouchat a zároveň srovnávat svůj hlas se slyšeným vzorem, jeho zpěv se nerozvíjí.“²⁰

Přirozený zpěv, byť nedokonalý, je pro dítě mnohem přínosnější než poslouchání reprodukované hudby. Společný zpěv navíc posiluje vzájemné vztahy a citové vazby.

---

¹⁹ SEDLÁK František a kol. *Nové cesty hudební výchovy* (1983)

²⁰ TICHÁ Alena. *Učíme děti zpívat* (2014), s. 11

„(...) Je proto stále matčin zpěv nenahraditelným prostředkem první hudební výchovy a citového života dítěte. A je velká škoda, že stále více z našich rodin mizí.“²¹

Domácí muzicírování může později zahrnovat i další hudební činnosti: poslech, zpěv, hudebně pohybové projevy, či dokonce hru na hudební nástroje. Je více než žádoucí, aby rodiče k hudební výchově přistupovali komplexně. Děti, které se s podobným vlivem setkávají ve své vlastní rodině, si rozvíjejí hudební schopnosti v mnohem větší míře než děti, které žijí v méně podnětném prostředí.²²

2.5 Hudební připravenost při vstupu do ZŠ

Vstup dítěte na základní školu je důležitým životním mezníkem a je také počátkem soustavné hudební výchovy, která ovšem může být úspěšná pouze pokud dítě již dosáhlo určitého stupně svého hudebního vývoje. Dosažený stupeň hudebního vývoje ale nemusí být totožný s hudební připraveností. Hudební zralost (i samotné hudební schopnosti) jednotlivých dětí se navíc značně liší.

„Hudební připravenost se tedy projevuje u dítěte v hudební aktivitě, v souboru hudebních činností, které je schopno provádět v souladu s požadavky vyučování.“²³

Předpokládané hudební schopnosti, které by dítě v šesti letech mělo mít, můžeme podle F. Sedláka rozdělit do sedmi skupin:²⁴

1. Kvalita hudebního sluchu

---

²¹ SEDLÁK František a kol. *Didaktika hudební výchovy 1* (1988), s. 40

²² KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku* (2002)

²³ SEDLÁK František a kol. *Didaktika hudební výchovy 1* (1988), s. 43

²⁴ SEDLÁK František a kol. *Didaktika hudební výchovy 1* (1988)

2. Tonální cítění
3. Hudební představy a paměť
4. Rytmické cítění
5. Pěvecký projev
6. Předpoklady pro hru na dětské hudební nástroje
7. Elementární hudebně tvořivé projevy

2.5.1 Kvalita hudebního sluchu

Předpokladem pro všechny hudební činnosti je analytická a diferenční funkce sluchového orgánu, tedy takzvaný *hudební sluch*. Jedná se o schopnost, která umožňuje rozlišovat výšku tónu, diferencovat melodický interval, zaregistrovat stoupající či klesající melodii a identifikovat rytmickou a melodickou obměnu v melodii.

Dítě by při vstupu do základní školy mělo být schopno v rámci svého pěveckého rozsahu (přibližně v rozsahu oktávy c1-c2) rozlišovat půltón, tedy nejmenší výškovou vzdálenost v diatonickém systému.

2.5.2 Tonální cítění

V pětistupňové durové řadě, by mělo dítě poznat mimotonální tón, zejména při porušení půltónového vztahu mezi 3. a 4. stupněm.

Dítě by mělo dokázat rozlišit melodický úsek zakončený tónikou od melodie dovedené pouze ke 2. nebo 7. stupni v durové tónině, tedy melodie nedokončené.

2.5.3 Hudební představy a paměť

Hudební představy dítěte by měly dosáhnout takového stupně vývoje, aby zvládlo rozpoznat a pojmenovat úryvek známé lidové písně a aby postřehlo výškový pohyb této písně vedený v opačném směru.

Melodická paměť by měla být na takové úrovni, aby si dítě dokázalo zapamatovat sled alespoň tří tónů nebo krátký úryvek z písně. Dítě by také mělo zvládnout tuto melodii najít a zahrát na dětském hudebním nástroji.

2.5.4 Rytmické cítění

V této oblasti by mělo dítě být schopno vnímat hudební rytmus a tempo a reagovat na jeho změny. To by se mělo projevit souladem pochodových kroků ve vztahu k písni a reakcí na případné zrychlování nebo zpomalování.

Dále by mělo dítě zvládnout vytleskávání přízvuchých dob ve dvoudobém a třídobém metru. Ve dvoučtvrtovém taktu by mělo dítě dokázat rozdělit notu čtvrtovou na dvě osminové.

2.5.5 Pěvecký projev

Dobrý pěvecký projev je výsledkem souboru předcházejících schopností. Dostatečné rozvinutí těchto schopností umožňuje dítěti uvést je do souladu s hlasovým orgánem.

Dítě by mělo zvládnout pěveckou imitaci několikatónového melodického úryvku v rozsahu alespoň tercie. Mělo by umět s přiměřenou intonační čistotou zazpívat oblíbenou píseň, kterou zná z mateřské školy či z domácího prostředí, a tutéž píseň vyhledat a zahrát na dětském hudebním nástroji.

2.5.6 Předpoklady pro hru na dětské hudební nástroje

Dítě by mělo dokázat napodobit učitele a alespoň se pokusit o zahrání jednoduchého úryvku známé písně na některém z melodických nástrojů dětského instrumentáře. Dítě by si mělo osvojit držení paliček a uvolněné pohyby rukou při hře na nástroj.

2.5.7 Elementární hudebně tvořivé projevy

V těchto základních improvizčních projevech by mělo být dítě schopno reagovat na výrazně rytmickou hudbu, například hrou na tělo nebo dalšími pohyby paží a nohou.

Dítě by mělo dokázat vytvořit hudební odpověď na hudební otázku učitele a vést s ním melodický či rytmický dialog.

Dítě by mělo také zvládnout vytvořit vlastní jednoduchou melodii k říkadlu.

2.6 Vliv hudby na člověka

Není sporu o tom, že hudba má na člověka opravdu velký vliv. Prožívání hudebního zážitku každého jedince je velmi subjektivní záležitostí, která není měřitelná. To, co jsou vědci schopni změřit, je mozková aktivita při poslechu hudby a při jejím praktickém provedení.

V posledních několika desetiletích neurologové zkoumali pomocí funkční magnetické resonance a pozitronové emisní tomografie mozkovou aktivitu při různých činnostech, jako je čtení, řešení matematických problémů apod. Každá taková činnost se viditelně projeví v odpovídajícím mozkovém centru.

Když vědci nechali účastníky experimentu poslouchat hudbu, zachytili v jeden moment mozkovou aktivitu v několika různých částech mozku, protože při poslechu hudby mozek zvuk rozčleňuje na složky jako je melodie a rytmus, aby jim dokázal porozumět a ve zlomku sekundy je znovu skládá dohromady, abychom si my mohli vychutnat náš hudební zážitek.

Mozková aktivita se mnohonásobně zvýšila, když vědci nechali účastníky hrát na hudební nástroj. Různá mozková centra současně zpracovávala různé informace, a to ve složitých, vzájemně propojených a překvapivě rychlých sekvencích. Hra na nástroj totiž zapojuje prakticky všechny mozkové oblasti najednou, zejména pak vizuální,

sluchová a motorická centra. Disciplinované a strukturované cvičení na hudební nástroj posiluje mozkové funkce, což se následně pozitivně projeví i při jiných aktivitách.

Při hře na hudební nástroj navíc (na rozdíl od samotného poslechu) zapojujeme jemnou motoriku, která je kontrolována v obou mozkových hemisférách. Hra na nástroj také kombinuje jazykovou a matematickou přesnost, při které se více zapojuje levá hemisféra, a kreativitu, za kterou zodpovídá pravá hemisféra. Takové cvičení posiluje mozkový trámec, který obě hemisféry spojuje. To muzikantům následně umožňuje řešit problémy efektivněji, jak v akademickém, tak i v sociálním prostředí.

Vědci se zatím snaží najít bližší příčiny tohoto unikátního vlivu hudby, dosud je jisté jen to, že umělecké a estetické aspekty učení se hře na nástroj jsou odlišné od jakékoli jiné činnosti včetně ostatních druhů umění.

Porovnáním několika náhodných účastníků, kteří na začátku výzkumu prokazovali stejnou úroveň kognitivních funkcí a nervového zpracování se zjistilo, že ti, kteří byli po nějakou dobu vystaveni hudebnímu vzdělávání, projevili zlepšení v mnoha oblastech mozku v porovnání s těmi, kteří se hudbě nevěnovali.²⁵

---

²⁵ TED-ED. *How playing an instrument benefits your brain – Anita Collins*. In: Youtube [online]

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Jak bylo zmíněno již v úvodu, poznatky pro tuto diplomovou práci jsem čerpala především ze své osobní zkušenosti z práce s dětmi předškolního věku v rámci hudebních kroužků, které jsem jako lektorka vedla v Českých Budějovicích v letech 2017-2019. Působila jsem při ZŠ a MŠ L. Kuby 48 a při soukromé školce Strom života (později dětská skupina Zelená planetka).

Nemyslím si však, že by hudební činnosti v mateřských školách měly být zahrnuty pouze v jednom souvislém bloku. Naopak by měly přirozeně prostupovat běžnými činnostmi a mít pevné místo v každodenním programu všech dětí, alespoň ve své nejjednodušší podobě. Volitelné hudební kroužky (případně i kroužky pro všechny děti v rámci pravidelného týdenního rozvrhu) by měly tyto obvyklé hudební aktivity pouze doplňovat a následně rozšiřovat. Měly by záměrně vytvářet a upevňovat správné pěvecké návyky a další hudební dovednosti. Nikdy by ale neměly být využívány jako plná náhrada muzikálního vyžití dětí.

3.1 Hudební lekce

Hudební lekcí rozumějme zřetelně ohraničený časový úsek, po jehož dobu se děti věnují výhradně hudebním činnostem nebo jiným aktivitám, které cíleně míří k nějakému hudebnímu přesahu (viz kapitola 3.4 *Hudební činnosti*).

3.2 Organizace hudební lekce

Než začneme sestavovat konkrétní program hudební lekce, musíme si v první řadě odpovědět na následující otázky: *Jak často budou hudební lekce probíhat? Jaká bude časová dotace jedné lekce? Kolik dětí bude v jedné skupině? Jaký bude jejich průměrný věk?*

Další věc, se kterou je třeba počítat je, že s největší pravděpodobností bohužel nebudeme mít vždy ideální podmínky k výuce nebo nebudeme mít k dispozici všechny

pomůcky, které bychom potřebovali. Ať už se jedná o prostor, ve kterém lekce bude probíhat, a jeho možnosti, či o dostupnost hudebních nástrojů a dalších pomůcek (didaktické pomůcky, podložky apod.).

Pochopitelně neexistuje žádná univerzální kombinace hudebních aktivit, kterou bychom mohli použít ve všech kolektivech a za jakýchkoliv podmínek, a proto je třeba si pro začátek všechny tyto aspekty ujasnit.

Ve své praxi jsem vyzkoušela několik podob hudebních lekcí vždy s ohledem na požadavky, prostředky a další možnosti konkrétní školky:

1. Pravidelná hudební lekce pro všechny děti v rámci týdenního rozvrhu
  - 1x týdně 30-45 minut
  - děti ve věku od 2 do 5 let
  - skupina do 15 dětí
  - herna školky – dostatek volného prostoru, židle a stoly k dispozici ve vedlejší místnosti
  - klavír, kytara, Orffovy nástroje

2. Odpolední volitelný kroužek
  - 1x/2x týdně 30-45 minut
  - děti ve věku od 2 do 5 let
  - skupina do 5 dětí
  - herna školky, později specializovaná učebna – dostatek volného prostoru, bez židlí a stolů
  - klávesy, kytara, Orffovy nástroje, ukulele, zrcadla na stěně

3. Odpolední volitelný kroužek pro mladší děti

- 1x týdně 45-60 minut
- děti ve věku od 3 do 4 (5) let
- skupina do 10 dětí
- herna školky – dostatek volného prostoru, židle a stoly k dispozici ve vedlejší místnosti
- klávesy, Orffovy nástroje

4. Odpolední volitelný kroužek pro předškoláky

- 1x týdně 60 minut
- děti ve věku od 5 do 6 (7) let
- skupina do 7 dětí
- první třídy ZŠ – méně volného prostoru (koberec v zadní části třídy), židle a stoly
- bez nástrojů

Všechny prostory, ve kterých kroužky probíhaly, byly vybaveny kobercem. Do lekcí jsem si dle potřeby nosila vlastní sadu Orffových nástrojů (bubínek, tamburína, triangel, dřívka, chrastítka, rolničky), housle, flétnu a další pomůcky (balónky, peříčka, brčka, rytmické kostky, tablet, podložku atd.).

3.2.1 Časová dotace

Měla by se odvíjet od věku dětí, a především od jejich schopnosti udržet pozornost. Předškolní děti se obvykle vydrží pozorně soustředit maximálně dvacet minut. Do tohoto časového úseku bychom tedy měli zahrnout hlavní náplň dané lekce. V úvodu lekce budeme potřebovat čas na procvičení a protažení. Činnosti vyžadující plné soustředění dětí by měly být adekvátně vyváženy například pohybovými aktivitami nebo

jednodušší hrou. Na závěr lekce bychom si měli nechat prostor pro případné zopakování a rozloučení.

U mladších dětí tak často stačí jen 30 minut, u starších předškoláků to může být klidně 45-60 minut. Časovou dotaci jedné hudební lekce také přizpůsobíme podle toho, zda bude probíhat pouze jednou týdně, nebo víckrát.

3.2.2 Věk dětí

Stanovili jsme si, že za předškolní děti považujeme ty ve věku od 3 do 6 let. V rámci této věkové skupiny ale dochází mezi schopnostmi dětí k poměrně značným rozdílům. Tyto rozdíly pochopitelně nesouvisí pouze s věkem dětí, ale také s mírou jejich vrozeného hudebního nadání.

Nabízí se možnost tuto věkovou skupinu rozdělit na dvě menší – na starší děti, které před sebou mají poslední rok předškolního vzdělávání (skupina A), a na ty mladší (skupina B). Na základě jejich hudebních vloh pak můžeme mladší nadanější děti přiřadit do skupiny starších dětí, naopak méně nadané starší děti můžeme zařadit mezi děti mladší. Tímto umožníme dětem ve skupině A věnovat se o něco náročnějším a pro ně tedy (často i pro nás) zajímavějším činnostem. Nebo je můžeme již cíleně připravovat na hudební výchovu na ZŠ nebo ZUŠ. Naproti tomu děti ve skupině B budou mít dostatek času pro zvládnutí jednodušších hudebních činností, se kterými si jejich starší vrstevníci hravě poradí, a nebudou tak mít pocit, že jsou nešikovné nebo že žádné hudební nadání nemají.

Může se ale stát, že nebudeme mít možnost děti do dvou skupin rozdělit (nízký počet dětí, časové nebo finanční důvody apod.). Je to problém? Rozhodně ne. Děti, a především ty v předškolním věku, se nejčastěji učí novým věcem nápodobou. Mladší děti tak mohou pozorovat ty starší, které s většinou činnostmi nebudou mít potíže. Starší děti také mohou těm mladším pomáhat, pokud jim nějaká z aktivit bude činit problémy.

Pokud tedy máme skupinu dětí, která zahrnuje děti od 3 do 6 let, není to žádný problém. Zásadním pravidlem by ale mělo být, že se činnosti snažíme přizpůsobit vždy nejslabším jedincům ve skupině. Nebo je alespoň pro ně cíleně upravíme tak, aby byli schopni je zvládnout a mohli také zakusit úspěch, který je pro ně do budoucna velkou motivací. Zároveň je třeba ohlídat, aby se šikovnější děti nenudily a následně pak svým vyrušováním lekci nenarušovaly. Sestavení konkrétních hudebních aktivit se tak pro učitele může stát docela těžkým úkolem, není to ale nic nemožného. V takovémto případě je pak vhodné jednotlivé činnosti střídat v kratších časových intervalech a vystřídat jich více.

3.2.3 Velikost skupiny

Lekce se přirozeně musí také přizpůsobit celkovému počtu dětí ve skupině. Některé činnosti se hodí pro větší kolektiv, jiné zase vyžadují ryze individuální přístup. Jelikož většina hudebních činností vyžaduje kontrolu ze strany učitele, bude se nám lépe pracovat v menších kolektivech, kdy zvládneme svou pozornost dělit mezi všechny děti. Děti v menším kolektivu se také vydrží snáze soustředit a nevyrušovat, například pokud některý úkon musíme zkontrolovat u každého dítěte zvlášť.

Příliš malá skupina ale také skýtá různá úskalí. Například při zpívání se některé děti mnohem více stydí, když jich je ve skupině méně. Pokud se nám navíc sejdou děti, které nemají tak vysoké hudební nadání, práce s nimi je v malé skupině paradoxně složitější. Sledování ostatních vrstevníků, kteří si vedou v hudebních činnostech o něco lépe, bývá pro děti mnohem větší motivací než ukázka od pedagoga.

Ideálním počtem by mohlo být 6-10 dětí v jedné skupině. Také je dobré, když je žáků sudý počet, mohou tak být jednoduše rozděleni do dvojic při tanečcích apod. Vzhledem k vysoké nemocnosti mezi předškolními dětmi musíme ale brát v úvahu, že počet dětí bude často výrazně kolísat a finální počet dětí se často dozvíme až před začátkem lekce.

3.2.4 Učebna a pomůcky

Jak bylo již zmíněno, ideální podmínky pro výuku nejspíše mít nebudeme. Mnoho mateřských škol jistě nemá k dispozici plně vybavenou hudebnu, ve které bychom našli vše, co bychom si k výuce přáli mít. Nyní se zaměříme pouze na to, co je pro hudební lekce nezbytné a na to, co jsme schopni si v případě nutnosti obstarat sami.

V učebně by měl být dostatek volného prostoru pro pohybové aktivity, aby se tam všechny děti pohodlně vešly. Tento prostor by měl být vybaven kobercem, některé aktivity budou jistě vyžadovat sezení nebo ležení. Koberce lze nahradit jednotlivými podložkami, které ovšem budou muset pro děti obstarat rodiče, pokud je mateřská škola nebude mít na půjčení.

Jistě se bude hodit jakýkoliv doprovodný nástroj. Pokud nejsou k dispozici klávesy či klavír, bude třeba zvolit jiný snadno přenosný nástroj: kytaru, housle, flétnu apod. V případě nouze může být zpěv doprovázen nahrávkou, to ale může částečně narušovat průběh hodiny. Nahrávky musíme mít předem připravené a nejsme schopni reagovat na aktuálně vzniklé situace nebo na nápady dětí. Další možností je také zpěv bez jakéhokoliv doprovodu.

Dalšími pomůckami, které by neměly chybět, jsou rytmické nástroje, na které mohou hrát i děti. Takzvané Orffovy nástroje jsou lehce ovladatelné nástroje a jsou to prostředky pro hru jednoduchých rytmů a melodií. Každé dítě je nadšené, když si může samo zkusit zahrát na jakýkoliv nástroj, proto by bylo dobré jim tuto radost alespoň čas od času dopřát. Obvyklými nástroji, které lze takto využít a snadno je na lekce můžeme nosit, jsou například dřívka (hůlky), bubínek, tamburína, triangel, chrastítka, rolničky apod. Nástroje lze pořídit jak jednotlivě, tak v sadách různých kombinací. Pořizovací cena sady se pohybuje v řádku od několika sto korun do několika tisíc a výběr je poměrně velký. Když už se ale rozhodneme nástroje pořídit, měli bychom věnovat pozornost i jejich kvalitě. Pokud se nám nechce do nástrojů investovat, můžeme jednoduché nástroje sami vyrobit. Výrobu nástrojů můžeme také zařadit do našich lekcí (musíme ale

počítat s tím, že výrobě budeme muset věnovat více času), nebo můžeme o spolupráci poprosit učitelky v mateřské škole nebo rodiče dětí. Inspiraci nalezneme například v publikaci *Hudební nástroje jinak*.²⁶

Během mých lekcí se mi jako velký pomocník osvědčil tablet s přístupem na internet, byť určitě není nutností. Tablet jsem používala jako hudební přehrávač. Pouštěla jsem z něho hudební doprovody k tanci, skladby určené k poslechu nebo různé videoukázky hudebních nástrojů apod. Dále jsem tablet využívala pro zobrazování obrázků, které jsem potřebovala k výuce. V neposlední řadě tablet sloužil jako nahrávací zařízení, aby děti (případně rodiče) mohly slyšet a vidět svoji práci.

Výuku lze samozřejmě ozvláštnit i dalšími pomůckami. Například během dechových cvičení lze využít nafukovací balónky, peříčka, brčka apod. (viz kapitola 3.4.1.1 *Dechová cvičení*). Ne všechny pomůcky si ale musíme nosit z domova. Pokud se lekce odehrávají ve školní herně, možností máme spoustu. Je dobré občas jako motivaci využívat oblíbené hračky dětí, fantazii se meze nekladou.

3.2.5 Individuální přístup a motivace

Celkový průběh lekce musíme přizpůsobit konkrétní skupině, pro kterou lekci připravujeme. Každá skupina se bude projevat trochu jinak, i když budou mít skupiny naprosto stejné podmínky. Právě na tyto odlišnosti musíme brát zřetel při přípravě lekce. Čím déle budeme s danou skupinou pracovat, tím lépe se nám to bude dařit. Při přípravě na úvodní lekci tento aspekt musíme pochopitelně ošidit, musíme jej ale mít na paměti a být připraveni na nutnost okamžité reakce během lekce.

Každý jedinec ve skupině bude mít pravděpodobně jiné potřeby, a i ty bychom se měli snažit zohledňovat. Již bylo řečeno výše, že vybrané činnosti by se měly

---

²⁶ COUFALOVÁ Gabriela, MEDEK Ivo, SYNEK Jaromír. *Hudební nástroje jinak* (2013)

přizpůsobovat vždy nejslabšímu jedinci ve skupině, zároveň bychom měli nadanějším dětem dát co nejvíce nových podnětů.

Vše by navíc mělo být dětem předkládáno srozumitelně a úměrně jejich mentalitě. Všechny úkony, které s nimi provádíme, se snažíme připodobnit k jim známým skutečnostem. Zpíváme tenkými hlásky jako malá zvířátka, foukáme na bolístku apod. Většina těchto přirovnání zároveň slouží také jako motivace.

Motivovat můžeme děti různě. Motivací jim může být i učitelem krásně zazpívaná písnička, vyprávění příběhu, využití oblíbené hračky atd. Nikdy nesmíme děti zapomenout chválit, úspěch je totiž pro děti do budoucna tou nejlepší motivací.

3.2.6 Pedagogický záměr a osobnost učitele

Naprostou nezbytností při práci s dětmi je také odborné vedení pedagogem, zejména pak při provozování pěveckých činností. *„Základním předpokladem úspěšnosti a efektivity práce hudebního pedagoga je jeho odborné vzdělání. A to nejen vzdělání hudební, ale i vzdělání pedagogicko-psychologické.“*²⁷

Aby byla práce učitele kvalitní a pro dítě přínosná, musí si být učitel vědom zásad, které je třeba při výuce dodržovat. Zmínit můžeme například zásadu přiměřenosti, zásadu názornosti apod. Zejména by pak měl dobře znát tzv. metodické řady, tedy dobře se orientovat v posloupnosti kroků ve snaze dítě něčemu naučit. I když se v našem případě hudební lekce jedná o volnočasovou aktivitu, i v tomto případě by měl mít učitel představu určitého učebního plánu. Každá lekce by měla mít stanoven nějaký cíl, ke kterému bychom měli směřovat.

---

²⁷ HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika* (2004), s. 38

Vedle znalostí a dovedností je ale opravdové zaujetí tou rozhodující učitelskou vlastností. Učitel by měl být také schopen citlivě reagovat na hudební záliby dětí, zaujímat k nim chápavý postoj a orientovat je správným směrem.

Učitel je ten, kdo musí vzít v úvahu všechny výše zmíněné aspekty a vytvořit hudební lekci, která bude děti obohacovat a přinášet jim radost. Důležitý je spád, hravost, neustálá motivace a aktivita. Umět tedy tuto činnost organizovat patří rovněž k důležitým vlastnostem učitele.

3.3 Koncept hudební lekce

Pokud jsme již dostatečně seznámeni s výše uvedenými aspekty a máme představu, za jakých podmínek a v jakém kolektivu bude hudební lekce probíhat, můžeme přistoupit k sestavování konkrétního programu.

Průběh hudební lekce by měl být sestaven tak, aby dětem dopřával spoustu zábavy při poznávání světa hudby a aby jim dodával dostatek nových a vhodných podnětů. Jednotlivé lekce by na sebe měly navazovat, činnosti by měly tedy postupovat od těch jednoduchých v počátečních lekcích ke složitějším v lekcích pozdějších. Stejně tak řazení jednotlivých činností v rámci jedné lekce by na sebe mělo přirozeně navazovat.

Koncept lekce by měl být promyšlen tak, abychom z něho mohli v případě potřeby cokoliv vynechat, nebo naopak flexibilně přidat jiné činnosti, ke kterým by v průběhu lekce vznikla vhodná příležitost, a abychom měli možnost citlivě reagovat na aktuální potřeby dětí.

Následující složky by měly být obsaženy v každé hudební lekci: rituál, rozcvičení, zpěv, rytmické činnosti, pohybové aktivity a improvizace.

3.3.1 Rituál

Krátký rituál, který vymezí čas určený pro hudební lekci. V jednoduchosti lze říci, že by to měl být společný pozdrav, který pevně stanoví začátek lekce, a rozloučení, které lekci naopak zřetelně ukončí.

Rituálem může být cokoliv, na čem se společně s dětmi dohodnete. Může se jednat o krátký popěvek, říkanku, taneček apod. Rituály na začátku a na konci hodiny mohou být stejné, pozměňené i zcela odlišné. Fantazii se meze nekladou a pokud se při tvorbě rituálu zapojí i samotné děti, je to jedině dobře.

3.3.2 Rozcvičení

Po samotném zahájení lekce by mělo přijít rozcvičení. To by mělo zahrnovat protažení a uvolnění celého těla, zaktivování bránice a alespoň jednoduchá hlasová cvičení na navození hlavového tónu.

Rozcvičení by mělo být zařazeno do každé lekce a jeho délka a průběh by měly být přizpůsobeny konkrétním aktivitám, které budou během lekce následovat.

3.3.3 Zpívání

Zpívání je pravděpodobně tou nejdůležitější hudební činností, která by měla být také zařazena do každé lekce. Mělo by navazovat na předcházející rozezpívání. Není nutné na každé lekci děti naučit novou písničku. Úkolem lekcí je především naučit děti kultivovanému pěveckému projevu v rámci jejich vlastních schopností.

3.3.4 Rytmická výchova

Do každé lekce by měly být zařazeny i takové aktivity, které cílí na prohlubování a upevňování rytmického cítění. V této složce je prostor pro nejrůznější hudební činnosti. Rytmická výchova může mít podobu pohybových aktivit, rytmické deklamace různých textů, improvizace, hry na hudební nástroje nebo poslechu.

3.3.5 Pohybové aktivity

Každá lekce by měla zahrnovat nějakou pohybovou aktivitu, ať už se jedná o tanec, pohybové hry nebo sestavy. Tyto aktivity slouží jako protažení v průběhu lekce a rychlé odreagování. Pohybovou aktivitu je vhodné zařadit, když upozorujete, že se děti již přestávají soustředit, nudí se nebo vyrušují. Většina těchto aktivit bude velmi úzce spojena s rytmickou výchovou.

3.3.6 Improvizace

Bylo by dobré, kdyby děti během každé lekce dostaly alespoň malý prostor pro své vlastní hudební projevy, ať už pěvecké, rytmické nebo pohybové.

Improvizaci se učí poměrně těžko, proto je žádoucí, aby si na ni děti postupně zvykaly již od samého počátku například prostřednictvím hry na ozvěnu, hry na otázku a odpověď apod. Pro děti tohoto věku je typická spontaneita, kterou dokáží dobře využít právě i během svých elementárních hudebních projevů. Úkolem učitele je děti podpořit a chválit je za jejich snahu, aby se děti vlastní improvizace později nezačaly bát.

Spoustu tipů a nápadů, jak přistupovat k dětské tvořivosti nalezneme například v knize M. Rakové, L. Štíplové a A. Tiché *Zpíváme a tvoříme s malými*.²⁸

3.3.7 Hudební nauka

Složka, která může (a nemusí) prostupovat celou lekcí. Děti se rády učí novým věcem, můžeme je tedy i přiměřeně seznamovat se základními hudebními pojmy. Neměli bychom ale po dětech požadovat, aby si vše pamatovaly, nebo je dokonce snad zkoušet. Není ani příliš vhodné hudební nauce věnovat v rámci lekce samostatný prostor a děti cíleně vyučovat, vše by mělo probíhat zcela spontánně. Hudební lekce má být

---

²⁸ RAKOVÁ Milena, ŠTÍPLOVÁ Ljuba, TICHÁ Alena. *Zpíváme a tvoříme s malými* (2012)

především motivační záležitostí a svět hudby dětem představovat prostřednictvím samotných hudebních činností. Záleží na uvážení lektora, do jaké míry budou základní hudební pojmy pro děti přínosné nebo zajímavé.

3.4 Hudební činnosti

Jednotlivé činnosti se často vzájemně prolínají a nelze je od sebe zcela oddělit. Není nutné, dokonce ani možné, aby každá lekce zahrnovala všechny činnosti, je ale vhodné je do lekcí zařazovat pravidelně.

Při všech činnostech bychom měli mít na paměti, že vše musíme dětem překládat takovou formou, která pro ně bude srozumitelná. Například děti nemusí vědět, že při zpívání by správně měly používat hlavový tón a dýchat by měly do bránice. To jsou pojmy, který jim srozumitelné nebudou. Vše, co je třeba jim vysvětlit, musíme přizpůsobovat jejich chápání světa. Například vysoké tóny připodobňujeme k maminčinu zpěvu, tóny hluboké ke zpěvu tatínka.

Zároveň musíme vždy, při veškerých hudebních činnostech, postupovat od těch nejjednodušších ke složitějším. Vždy musíme mít vytvořeny pevné základy, abychom mohli pokračovat k obtížnějším úkolům. Děti musí být schopné dané úkoly zvládnout, aby je objevování hudebního světa bavilo.

Každá podkapitola zahrnuje všeobecné seznámení s danými činnostmi a pár konkrétních příkladů aktivit, které lze s dětmi bez větších potíží realizovat.

3.4.1 Zpěv

Jak bylo již několikrát zmíněno, zpěv je pravděpodobně tou nejdůležitější složkou hudební lekce. Pro předškolní děti je zpěv přirozeným projevem a má dobrý vliv na jejich celkový, tedy fyzický i psychický vývoj (viz kapitola 2.3 *Prospěšnost hudebních činností*).

Při práci s dětským hlasem je třeba dodržovat několik zásad. Musíme respektovat jejich přirozený hlasový rozsah, dbát na rozvíjení hlavového tónu, pomáhat vytvářet správné dechové návyky a dodržovat základní hlasovou hygienu.

Rozsah dětského hlasu je poměrně malý a u jednotlivých dětí bude docházet k větším či menším rozdílům. Většina dětí bude ale pravděpodobně schopna zpívat v rozsahu do pěti tónů (přibližně v rozsahu d1-a1). Předpokládaný rozsah, který by si děti měly osvojit před nástupem do základní školy je dle Sedláka c1-c2, to je tedy cíl, ke kterému bychom měli postupně směřovat.

Z počátku bychom měli volit písně o malém tónovém rozsahu (3 tóny) a později jej rozšiřovat. Tóniny bychom také měli přizpůsobovat dětskému hlásku tak, aby děti při zpěvu používaly zpěvní tón a ne mluvní. K tomu by mohlo dojít v případě, že by tónina byla příliš nízká a děti by byly nuceny zpívat hluboko na spodní hranici svého hlasového rozsahu. Všeobecně lze doporučit nezpívat s dětmi tóny hlubší než c1 a písničky a jejich tóniny vybírat tak, aby většina melodie zněla nad f1.

Jelikož v domácím prostředí dnes zpěv není tak samozřejmý, jako býval dříve, je na školských zařízeních, aby děti seznámila s lidovými písněmi. I z tohoto důvodu bychom během hudebních lekcí měli dávat přednost písním lidovým. Lidové písně jsou navíc pro děti srozumitelné, nejen z hlediska melodického a rytmického, ale i z hlediska obsahu a jasného členění hudební formy.

Malé děti se novým písničkám učí nejlépe náslechem. To znamená, že učitel dětem písničku nejdříve předzpívá a děti ji pak po částech opakují. I tento jednoduchý postup v sobě ukrývá rizika. Děti si tímto způsobem zafixují i případné chyby, kterých se učitel během pěveckého projevu dopouští. Je třeba mít vždy na paměti, že to, co se snažíme dětem vštípit, musíme dodržovat i my sami bez jakýchkoli výjimek. Krásný zpěv předvedený samotným učitelem navíc pro děti bývá tou nejlepší motivací.

Krásný pěvecký projev velmi úzce souvisí se schopností těmto projevům naslouchat. Proto z počátku bude důležité pracovat na rozvíjení samotného hudebního sluchu dětí (viz kapitola 3.4.5 *Poslech*).

Důležitou součástí pěveckého výcviku je hlasová hygiena. Při práci s malými dětmi je toto úkol, který leží převážně na učiteli. Některé zásady, které budou dětem srozumitelné, můžeme dětem vštěpovat od samého začátku. První důležitou zásadou je, že při zpěvu se nekřičí. Není nutné zpívat příliš nahlas, mnohem důležitější je, aby byl zpěv krásný. Hlasitý zpěv totiž často vede k falešnému zpívání a čistá intonace je to, na čem bychom při zpívání s dětmi měli vždy dbát. Další zásadou, které malé děti snadno porozumí, je, že se na zpěv musíme vždy dobře připravit. Dále bychom mohli dětem vysvětlit, že by neměly zpívat, pokud jsou nemocné, mají kašel a bolí je v krku.

Každému zpívání by mělo předcházet i tzv. rozezpívání. Kromě samotných hlasových projevů by takové rozezpívání mělo zahrnovat i dechová cvičení, která zase velmi úzce souvisí s protažením a uvolněním celého těla.

Mnoho inspirace na toto téma můžeme nalézt v publikaci Aleny Tiché *Učíme děti zpívat*²⁹, kde se mimo jiné zaměřuje také na práci s tzv. nezpěváky.

3.4.1.1. DECHOVÁ CVIČENÍ

Jelikož zpěv klade na dýchání poměrně vysoké nároky, je dobré se pravidelně věnovat dechovým cvičením. Ta by měla vždy začínat zklidněním a uvolněním celého těla. Pro děti je nejvhodnější lehnout si na záda na podložku. Většina dětí dýchá přirozeně správně. Můžeme jim pouze doporučit, aby si ruce položily na břicho a kontrolovaly, jestli se při dýchání nafukuje jako balónek. Ramena se nikdy nezvedají. Pokud mají některé děti potíže, zařadíme více různých dechových cvičení.

---

²⁹ TICHÁ Alena. *Učíme děti zpívat* (2014)

Přivonění

Správný nádech nosem lze u dětí navodit představou přivonění si k něčemu příjemnému, ke květině, k čerstvě napečeným buchtám apod. Představa něčeho, co nám naopak nevoní, navozuje rychlý nádech nosem s využitím bránice.

Brčko

Ochutnáme brčkem nějakou dobrou limonádu. Představa, která dech automaticky nasměruje do bránice.

Foukání

Výdech ústy můžeme trénovat různými připodobněními. Opatrně sfouknout vločku z dlaně, poslat pusinku tak, aby doletěla až za maminkou. Pofoukáme si bolístku. Dýcháme na zamrzlé okno, abychom viděli ven.

K navození výdechu podpořeného bránicí lze využít také nejrůznější pomůcky. Děti se mohou snažit z různých vzdáleností odfouknout opravdové peříčko. Jako dobrá pomůcka nám může posloužit i obyčejný, nejlépe jednovrstvý, papírový kapesník. Kapesník přiložíme ke zdi a snažíme se jej tam udržet pouze pomocí vyfukovaného vzduchu.

Troubení na rty

Prudké vyfouknutí dechu takovým způsobem, aby nám zavibrovaly rty. Bez správného použití bránice se to nepodaří.

Bublání

Malou plastovou lahev naplníme z poloviny vodou, vložíme dostatečně dlouhou gumovou hadičku, do které následně foukáme a vytváříme tak ve vodě bubliny. Cvičení slouží k zaktivizování bráničního dýchání i k relaxaci.

Vypouštění „balónku“

Postupné vypouštění vzduchu na „sss“, tak aby se balónek (bříško) vyfukoval co nejdéle. Nutné zapojení bránice. Toto cvičení je možné oživit soutěží. Komu se bude balónek vyfukovat nejdéle?

Před cvičením je dobré uvolnit čelist představou, že máme pusu plnou něčeho dobrého a poctivě žvýkáme. Nezapomínáme mezi každým vyfukováním dělat pauzy, aby se dětem nezamotala hlava.

Mašinka

Neboli rozjíždějící se lokomotiva, která vydává zvuk „š-š-š“. Cvičení na zaktivizování bránice. Cvik lze následně spojit s houkáním mašinky a s pohybovou aktivitou, kdy děti vytvoří vláček a cestují po učebně.

Zadýchaný pejsek

Představa zadýchaného pejska s vyplazeným jazykem slouží jak k zaktivizování bránice, tak k otevření a uvolnění krku.

3.4.1.2. HLASOVÁ CVIČENÍ

Hlasová cvičení by měla vést k přirozenému navozování hlavového tónu, k trénování měkkého nástupu a k uvolnění čelisti. Vždy bychom měli využívat vyšší hlasové polohy.

Zívání

Hlasité zívání automaticky navozuje hlavový tón, navíc přirozeně vytváří správný zakulacený tvar horního patra a celkově uvolňuje čelist.

Houkání

Jakékoliv druhy houkání přirozeně navozují hlavový tón. Může se jednat o hasiče, sanitku, mašinku nebo o malá zvířátka.

Animáček

Představa nějakého oblíbeného animovaného hrdiny, který mluví legračním hláskem, a snaha jej napodobit nebo vymyslet vlastní animovanou postavičku.

Zvon

Pokud má nějaké dítě problém s navozováním hlavového tónu, může pomoci jednoduché cvičení ve stoje v předklonu. Děti volně svěsí hlavu i ruce, mohou se kolébat ze strany na stranu a zpívají na slabiky „bim bam“ (interval malé tercie) a tón předržují na „mmm“. Když se pak pomalu narovnejí měly by být schopné i ve stoje udržet hlavový tón.

Rozezpívání

Rozezpívání na jednoduché známé lidové písni. Nezpíváme text, využíváme různé slabiky. Skákal pes (haf), Kočka leze dírou (mňau), Pec nám spadla (bum), Prší, prší (kapi) apod. Dbáme na to, aby děti zpívaly jemným hláskem a otvíraly pusy. Mohou si položit prst na špičku brady, aby mohly kontrolovat, zda se opravdu pohybuje směrem dolů.

Hravé zpívání

Vybereme nějakou jednoduchou písničku, kterou všechny děti dobře znají, a zpíváme různými způsoby. Rychle, co nejpomaleji, vesele, smutně, potichu, beze slov, nervózně atd.

3.4.2 Rytmické hry

Většina rytmických her bude mít podobu pohybových aktivit, rytmické deklamace různých textů, improvizace, hry na hudební nástroje nebo poslechu. Následující výběr aktivit zahrnuje činnosti, které se přímo soustředí zejména na prohlubování rytmického cítění, byť zahrnuje i další činnosti a tříbí i jiné schopnosti.

Přestože se na to nemůžeme dopředu spoléhat, většina předškolních dětí již zvládá napočítat do čtyř, můžeme tedy při některých aktivitách využít hudebního počítání. Pokud ale chceme děti naučit nějaký složitější rytmus, nejlepším způsobem je vždy daný rytmus spojit s nějakým zřetelně deklamovaným textem.

Vytleskávání

Klasické vytleskávání a rytmickou deklamací říkadel nebo samotných slov můžeme dětem oživit nejrůznějšími způsoby. Děti si v herně vyberou jednu hračku, kterou přinesou do kroužku a zkusí následně vytleskat. Můžeme také vytleskávat podle obrázkové knížky apod. Po čase, pokud si jsme jisti, že to děti zvládnou, můžeme postupovat i opačným způsobem a nechat děti slova vymýšlet. Na jaké slovo bychom tleskli dvakrát/třikrát/čtyřikrát?

Hra na ozvěnu

Učitel zatleská nebo zahraje rytmus, děti následně rytmus společně zopakují. Zpočátku je nutné začít jednoduššími rytmy, které ale můžeme postupem času komplikovat. Nejprve využíváme především tleskání, později můžeme rytmy ozvláštňovat i dalšími technikami hry na tělo (viz níže).

Posílání rytmu po kruhu

Obměna hry na ozvěnu, kdy zadaný rytmus neopakují děti najednou ale postupně posílají po kruhu. První úrovní této hry by bylo sladění a posílání

samotného pomalejšího metra tak, aby nedocházelo k jeho výraznému zrychlování nebo zpomalování. Později lze hru doplnit vlastní improvizací.

Hra na tělo

Realizace různých rytmů prostřednictvím hry na tělo. V té můžeme použít jakékoliv pohyby vydávající zvuk (tleskání, pleskání, dupání apod.). Hra na tělo by v počátcích měla být spojena s hrou na ozvěnu, kdy děti opakují rytmy zadané učitelem. Po čase lze ale přistoupit k samotné rytmické improvizaci, kdy učitel pouze udává metrum na bubínek nebo jiný nástroj a děti vymýšlí vlastní rytmy.

Aktivita se zvířátky

Procvičování třídobého taktu. Připravíme si obrázky jednoslabičných zvířat a k nim přiřadíme vždy dvouslabičnou aktivitu (pes štěká, kuň cválá, myš píská, pták zpívá, slon troubí, had syčí apod.). Děti jednou tlesknou do dlaní (zvíře) a dvakrát plesknou do stehů (aktivita). V pravidelném tempu dětem odkrýváme obrázky a děti tleskají. Nejdříve v naučeném pořadí, později můžeme směr otočit, či obrázky pomíchat. Můžeme děti také nechat losovat a následně je nechat vytleskávat samostatně.

Sadu zvířátek lze v průběhu lekcí rozšiřovat, děti často přijdou i s vlastními návrhy. Za nejlepší dětský nápad jsem považovala spojení tchoř smrdí.

3.4.3 Pohybové aktivity

Pohybové aktivity bývají obvykle velmi úzce spojeny s rytmem. Do této kategorie jistě tedy spadají i rytmické hry doprovázené například hrou na tělo. Libuše Kurková

a Petr Eben ve své publikaci *Hudebně pohybová výchova*³⁰ řadí mezi elementární pohyby spojené s hudbou právě tleskání, podupy, pleskání a luskání.

Tyto aktivity jsou určeny k protažení a odreagování během lekce. Může se jednat o různé pohybové sestavy a tanečky, které známe i z vlastního mládí, například *Kolo, kolo mlýnský, Zlatá brána* apod. Vhodným tancem pro předškolní děti je také třeba mazurka, ptačí tanec či makarena na šmoulí písničku *Makarony*.

Hlava, ramena

Známa pohybová sestava, při které se děti rukama dotýkají zmiňovaných částí těla: hlava, ramena, kolena, plíce, oči, uši, pusa, nos. Tempo říkadla se postupně v každém kole zvyšuje.

My dáme ruku sem

„Dáme ruku sem, dáme ruku tam, dáme ruku sem a pak s ní zatřese.“

Známy popěvek s pohybem, který slouží k uvolnění celého těla. V každém kole děti (nebo učitel) vyberou jednu část těla, kterou v textu použijí. Děti stojí v kroužku a otáčejí se do stran, aby protřepali končetiny a další části těla.

Ram se se

Hra vhodná spíše pro starší děti. Důležité je sladění pohybů s postupně zrychlujícím se metrem. Nejprve se děti naučí správně deklamovat text říkanky: *Ram se se, ram se se, duli duli duli duli, ram se se, ararak jů, ararak jů, duli duli duli duli, ram se se.*

---

³⁰ KURKOVÁ Libuše. *Hudebně pohybová výchova* (1980)

Děti si společně s učitelem stoupnou do kroužku, odříkávají text a doprovází jej jednotlivými pohyby. *Ram* (ruce položíme na rameno souseda vlevo) *se* (položíme ruce na svou hrud') *se* (ruce položíme na rameno souseda vpravo), *duli duli duli duli* (máváme rukama před sebou), *ararak* (zvedneme ruce nahoru) *jů* (pleskneme rukama o stehna).

3.4.4 Hra na hudební nástroje

Při hře na hudební nástroje lze využít většinu rytmických her, kdy tleskání pouze nahradíme hrou na rytmický nástroj. Využíváme převážně nástrojů z Orffova instrumentáře, hra na tyto nástroje je totiž dětem velmi přístupná.

Hudební doprovod

Podle úrovně hudebních schopností dětí můžeme společně zrealizovat také hudební (rytmický) doprovod. Doprovod s dětmi vytváříme vždy pouze k písničkám, které dobře znají. Nejjednodušším způsobem doprovodu je hrát rytmus písničky, což děti obvykle bez větších obtíží zvládají i společně se zpíváním. Dále můžeme pokračovat metrickým doprovodem a doprovodem na první taktovou dobu. V případě, že děti všechny předchozí typy doprovodů zvládají, můžeme přistoupit i k jejich kombinování.

Bouřka

Hra s dynamikou spojená s písničkou *Prší, prší*. Rozdáme dětem nástroje, které mají imitovat dešťové kapky, a vyprávíme. Představujeme si, jak se na obloze objeví černý mrak, který se pomalu přibližuje. Nejdříve začíná slabě poprchávat, sem tam spadne nějaká kapka. Postupně ale začíná pršet víc a víc, až najednou přijde velká bouřka. Z nebe padá hustý déšť, ozývají se hromy a blesky. A potom, stejně pomalu jako bouřka přišla, zase odchází. Déšť pozvolna ustává, začínají se objevovat jemné sluneční paprsky. Ještě pár kapiček spadne na zem a pak už jen svítí sluníčko.

Nástrojový dialog

Děti mají ve dvojici za úkol vést rozhovor prostřednictvím hudebního nástroje, který dostanou. Ve hře na nástroje se střídají a snaží se znázornit různé emoce. Rozhovor může být přátelský, hádavý, nesmělý apod.

3.4.5 Poslech

Kromě tradičního hudebního poslechu je nutné u malých dětí posilovat jejich hudební sluch. Toho dosáhneme postupně jednoduchými cvičeními, které je možné často spojit s pohybovou aktivitou.

Rozlišování vysokých a nízkých tónů.

V první řadě je třeba zmínit, že děti pravděpodobně nebudou rozumět pojmům vysoký a hluboký tón, proto jim tyto pojmy přiblížíme nějakou představou pro ně srozumitelnější. Zpravidla funguje přirovnání hlubokých tónů ke zvukům, které vydávají medvědi, obři apod., tóny vysoké zase můžeme přirovnávat ke zvířecím mláďatům, ptákům atd. (Zde nám vzniká oslí můstek pro nauku o hudebních nástrojích.) Jednotlivé tóny můžeme zpívat, nebo hrát na vybraný hudební nástroj. Pokud chceme zařadit i pohyb, určíme si, co budou děti předvádět, když slyší nízký a když slyší vysoký tón. Na začátku necháváme děti rozlišovat tóny s větší vzdáleností (např. dvě oktávy), tuto vzdálenost postupně zmenšujeme tak, aby při nástupu na základní školu dokázaly rozlišit půltón. V souvislosti s výškou tónů děti také postupně učíme zvykat si na rozlišení stoupající a klesající melodie.

Rozlišování tempa

Další činnost, která bude velmi úzce spojena s pohybovou aktivitou a která je u dětí velice oblíbená. Děti by se měly postupně naučit reagovat na změny tempa.

Úplným počátkem tohoto poslechu je „hudební štronzo“. Dokud hraje hudba, děti tancují nebo se jiným způsobem pohybují po místnosti. Jakmile nastane ticho, děti zastaví a nesmí se pohnout, dokud hudba znovu nezačne hrát.

Další úroveň je pohyb podle tempa udávaného dřívky (nebo jiným rytmickým nástrojem). Děti chodí po místnosti a poslouchají. Pomalé metrum znamená chůzi, rychlejší značí běh, ticho znamená zastavit.

Poznej hudební nástroj

Pokud máme k dispozici dostatek různých hudebních nástrojů, můžeme přistoupit i k jejich rozpoznávání. Nemusí se nutně jednat o nástroje melodické, postačí nám i rozličné rytmické nástroje (dřívka, bubínek, rolničky, chrastítka, drhlo, tamburína atd.). Děti si sednou na zem zády k učiteli a zakryjí si oči. Učitel zahraje na jeden z nástrojů, které má vyskládané před sebou. Děti se pak snaží určit, o který nástroj se jednalo.

Poznej písničku

Děti se snaží určit písničku na základě úryvku, který jim učitel zahrál na nástroj nebo zabroukal. Podobně můžeme toto cvičení provádět s vytleskáváním rytmu písničky. Samozřejmě si musíme být jisti, že děti vybranou písničku dobře znají, vybíráme tedy takové, které jsme s dětmi zpívali.

Klasický poslech

Například v rámci relaxace můžeme zařadit i poslech klasické hudby. Ukázky by neměly být příliš dlouhé. Vybíráme vždy vhodné, skladby a snažíme se je propojit s nějakým příběhem nebo představou.

př.: *R. Schumann: Snění* - usínáme a zdá se nám něco pěkného

- uspáváme mladšího sourozence/panenku/hračku/zvířátko,
něžně je hladíme

Další možností rozšíření poslechu je nechat dětskou fantazii volně pracovat a následně si s nimi o jejich soukromém hudebním zážitku popovídat. Pokud máme vhodné podmínky, můžeme děti během poslechu nechat malovat na papír.

Ne všechny děti vydrží soustředěně poslouchat po celou dobu, měli bychom jim alespoň vysvětlit, že během poslechu nemohou rušit ostatní. Děti mohou ležet na podložkách nebo se pohodlně usadit.

Nácvik nové písničky

S poslechem můžeme pracovat také, pokud chceme děti naučit nějakou novou písničku. Děti leží na podložce, mají zavřené oči a poslouchají. Následně dětem pokládáme otázky: jaká byla písnička, o čem se v ní zpívalo, jaká v ní vystupovala zvířátka apod. Poslech v tomto případě slouží jako motivace.

3.5 Elementární hudební nauka

Již bylo uvedeno, že hudební nauka by neměla být hlavní náplní hudební lekce, měla by být pouze jakousi zajímavostí navíc. Během lekcí se ale naskytne mnoho příležitostí, jak dětem nějakou teorii nenásilným způsobem předložit. K „výkladu“ bychom se ovšem měli uchýlit pouze v případě, že děti opravdu mají zájem se naučit novým pojmům. Vše je třeba vysvětlit jednoduchým způsobem, který bude malým dětem přístupný. Vždy je důležité mít na paměti zásadu přiměřenosti.

Následující výčet hudební teorie jsem měla možnost v rámci různých hudebních lekcí realizovat.

3.5.1 Noty

Čtení not je poněkud pokročilejší záležitost, kterou pravděpodobně nebudeme na hudebních lekcích pro předškolní děti nějak zásadně potřebovat. Můžeme ale například při pozdějších lekcích využít čtení not (půlové, čtvrté, osminové) pomocí rytmických slabik.

V počátku můžeme ale děti motivovat ukázáním obrázků not, notové osnovy a houslového klíče.

3.5.2 Dynamika

Při hře na nástroje či zpívání jsme s dětmi z počátku rozlišovali, jestli hrajeme/zpíváme nahlas nebo potichu. Po čase jsme *nahlas* a *potichu* nahradily pojmy *forte* a *piano*.

3.5.3 Hudební nástroje

Během lekcí se děti setkávaly s nejrůznějšími hudebními nástroji. Kromě dětských Orffových nástrojů se měly možnost seznámit s klavírem, houslemi a kytarou. O nástrojích, které si mohly samy osahat, případně si vyzkoušet na ně zahrát, jsem jim řekla i další zajímavosti navíc. Dále se při té příležitosti dozvěděly o základním rozdělení hudebních nástrojů, jakými způsoby se rozeznávají.

3.5.4 Hudební tělesa

V rámci poslechu jsem dětem občas pouštěla různé písně a skladbičky často doplněné videoklipem. Viděly různé sborové a orchestrální záznamy. V této souvislosti jsme si s dětmi povídali o tom, co je to sbor, co orchestr, jestli někdy byly na nějakém koncertě a viděly něco podobného. Dále jsme si vysvětlili rozdíl mezi sbormistrem a dirigentem a zkusili si společně zadirigovat.

3.6 Vzorové hudební lekce

Text jednotlivých návrhů hudebních lekcí je rozčleněn podle vybraných činností, konkrétní úkoly jsou vyznačeny zvlášť. Každý úkol je doplněn bližšími pokyny, případně vysvětlením, s jakým záměrem daný úkol do lekce zařazujeme. Objevují se návrhy, co by mohl učitel v rámci motivace dětem říkat, v závorkách je uvedeno očekávání ohledně reakcí ze strany dětí.

LEGENDA

ČINNOST

- konkrétní úkony

Podrobnější vysvětlení cviku, proč ho provádíme, čeho se tím snažíme docílit. Tipy a rady pro pedagoga, na co si dát pozor, čemu věnovat zvýšenou pozornost apod.

(Naše očekávání, co by děti měly dělat.)

„Příklady toho, co říká učitel dětem, když rozdává pokyny a motivuje děti k činnosti.“

„To, co říkají všichni společně.“

3.6.1 Úvodní lekce

Návrh, jak by mohla vypadat úvodní lekce, která by sloužila k bližšímu seznámení s dětmi a zjištění úrovně jejich hudebních schopností.

Typ lekce: úvodní lekce určená pro seznámení s žáky

Časová dotace: 30-45 minut

Pro děti: od 3 do 6 let

Doporučené pomůcky: koberec nebo podložky, doprovodný hudební nástroj, hudební přehrávač

Činnosti: rytmické hry, zpěv, dechová cvičení, protahování a správné držení těla, hlasová cvičení, tanec, (nauka)

POZNÁMKA: Během lekce se snažíme všimnout si u jednotlivých dětí možných problémů (s dechem, navozováním hlavového tónu apod.). Jelikož se jedná o lekci seznamovací, případné potíže se budeme snažit řešit v následujících lekcích.

Koncept lekce:

ÚVOD

„Dobrý den děti, pojďte si sednout do kroužku a trochu si popovídat.“

Na první lekci bude pochopitelně nutné se s dětmi nejprve seznámit. Určitě je dobré znát jména dětí, ta nás budou zajímat jako první. Pokud jsou děti ochotné povídat více, můžou nám říct i další informace o sobě, nemůžeme s tím ale počítat.

HRY S RYTMEM

„Zvládnete vytleskat svoje jméno?“

- vytleskávání slabik

Pokud jsou děti šikovné, můžeme zkusit vytleskávací hru *Jak se jmenuješ?* (př. *Jak-se-jme-nu-ješ?* -> *Jme-nu-ju-se-A-len-ka*). Děti s tím mohou mít ale potíže, proto můžeme přistoupit pouze k vytleskávání slabik samotných jmen.

POVÍDÁNÍ (FILOSOFOVÁNÍ)

„To nám šlo krásně. Co kdybyste mi ještě řekly...“

Krátké povídání s dětmi nám může pomoci děti lépe poznat a zjistit jejich očekávání. Téma povídání volíme s ohledem na konkrétní skupinu dětí. Děti dokáží často na zjevně složité otázky odpovědět až překvapivě jednoduše a zajímavě. *Co je to hudba? Byli jste někdy na nějakém koncertě? Jakou písničku máte nejraději?*

ZPÍVÁNÍ

„Co kdybychom si teď trochu zazpívali? Při každém zpívání bychom měli vždy myslet na to, že zpěv neznamená řev. Zpíváme tenounkým a jemným hláskem jako malá koťátka, pořádně otvíráme pusinku. Sedíme rovně, aby se nám dobře dýchalo.“

Vybereme pár jednoduchých písniček o malém rozsahu. Můžeme se inspirovat předchozí diskusí a zpívat písničky, o kterých děti řekly, že je mají rády. Zmíníme zásady, které by děti měly během zpívání dodržovat a všímáme si, jak jim to jde. Používají přirozeně hlavový tón?

„Moc krásné! Teď si musíme říct jednu moc důležitou věc. Příště, než začneme zpívat, se budeme muset pořádně rozcvičit, aby se nám zpívalo ještě lépe. Pojdte si teď zkusit, jak to zvládnete.“

UVOLNĚNÍ A PROTAŽENÍ

„Lehneme si na záda a budeme chvílku odpočívat. Klidně zavřeme oči, pomalu dýcháme. Zkusíme dávat pozor, aby se nám nezvedala ramínka. Naopak si dáme ruce na břicho a budeme si všímat, jestli se nám nafukuje.“

- prodýchání vleže na zádech

Děti si lehnou na koberec nebo podložku. Dohlédneme, aby děti ležely rovně, nohy mohou mít natažené nebo pokrčené. Na první lekci si snažíme všímat, jestli děti zvládají přirozeně dýchat do břicha. V případě potřeby si do dalších lekcí připravíme více dechových cvičení na zaktivizování bránice.

„Teď se nadechneme a zkusíme zasyčet jako had. Tak je to správně. A teď to zkusíme úplně potichoučku.“

- postupné uvolňování vzduchu na „sss“

Cvik na podržení dechu. Kontrolujeme, jestli dětem netuhne čelist.

„A teď zkusíme vydávat zvuk jako mašinka. Š-š-š-š.“

- zastavování dechu pomocí bránice na „š“

Cvičení, které dětem přirozeně zaktivuje bránici.

„Krásné. Teď si pomaličku stoupneme a trochu se protáhneme. Nejdřív hlavičku, pak ruce, nohy, trup.“

- protažení celého těla

NAVOZOVÁNÍ HLAVOVÉHO TÓNU

„Když už jsme si vyzkoušeli tu mašinku, víte, jaký další zvuk ještě mašinka dělá? Houká?“

- houkání jako mašinka

Cvičení k přirozenému navození hlavového tónu.

„Paráda. A teď si dřepneme na bobek, připravíme si ruce a prstíky a ještě jednou si takhle zahoukáme.“

- glissando s pohybem

Glissando na „hú“, začneme od hlubokého tónu (z podřepu) k vysokému tónu (napřímení) a zpátky. Ruce a tělo kopírují pohyb glissanda.

POHYBOVÁ AKTIVITA

„A když jsme si tak hezky natrénovali tu mašinku, co kdybychom se teď někam projeli?“

- vláček

Děti se seřadí jako had, drží se za pas nebo ramena, napodobují zvuky mašinky a pohybují se po místnosti.

Pokud dětem nejde vytvořit řada a vláček se rozpadá, mohou děti jako mašinky jet samostatně.

POPĚVEK

„Teď bychom se společně naučili takovou krátkou písničku, kterou si vždycky společně zazpíváme na začátku každé hudebky, souhlasíte?“

„Dobrý den, celý den, dneska zlobit nebudem!“

Děti naučíme nejdříve melodii na neutrální slabiku, dbáme na to, aby děti dodržovaly všechny zásady, které jsme dosud zmínili. Nezapomínáme chválit.

Menší děti se nejlépe učí nápodobou. Popěvek tedy nejdříve zazpíváme několikrát sami, děti se postupně přidávají. Poté přidáme i text.

Pokud jsou k tomu vhodné podmínky, můžeme s dětmi konzultovat také samotný výběr popěvku nebo tanečku, kterým by hudební lekci chtěly pravidelně zahajovat.

POHYBOVÁ AKTIVITA

„Zahrajeme si takovou hru. Dokud bude znít písnička, budete pěkně tancovat nebo chodit po místnosti. Ve chvíli, kdy písnička přestane hrát, musíte se zastavit a nesmíte se ani hnout!“

- sochy

Známa oblíbená hra, která existuje v různých obměnách. Můžeme hrát vlastní doprovod, či pustit nahrávku.

POSLECH

„Tohle jste zvládly pěkně. Ted' si vás ještě trochu vyzkouším, určitě to zvládnete dobře. Dokážete určit rozdíl mezi...“

Aktivita, která nám napoví, jak jsou na tom děti se svým sluchem. Možnosti jsou různé, vybereme si podle našich podmínek.

- rozlišování zvuku a tónu
- rozlišování hlubokého a vysokého tónu
- rozlišování slabého a silného tónu
- rozlišování rychlého a pomalého tempa
- rozlišování hudebních nástrojů

Poslech dětem oživíme doprovodnými pohyby. Mohou být jakékoliv (př. vysoký tón – ruce nahoru, hluboký tón – sednu si na zem).

POHYBOVÁ AKTIVITA

„Nakonec bychom si mohli ještě zatancovat. Zkusíme taneček, někteří ho možná znáte. Kdo ne, nemusí se bát, protože je opravdu jednoduchý. Ale pozor! Budeme postupně zrychlovat“

- ptačí tanec

Nejprve ukážeme dětem pohyby. Při mezihrách necháme děti točit se samostatně.

Pustíme nahrávku ptačího tance (lze najít například na YouTube pod heslem *chicken dance song*). Originální verze je poměrně rychlá, můžeme ji v nastavení videa o trochu zpomalit.

Můžeme si také všimnout, jak děti reagují na změnu tempa.

ROZLOUČENÍ

„Stejně jako se na začátku každé hudebky přivítáme, musíme se na konci zase rozloučit. Použijeme stejnou melodii, jenom změníme slova.“

„Končíme, končíme, na příště se těšíme.“

Závěrečný komentář:

Při první lekci vás může překvapit opravdu leccos, proto nedoporučuji příliš podrobnou přípravu. Již bylo řečeno, že koncept lekce by měl být promyšlen tak, abychom jej mohli nenásilně přizpůsobit aktuální situaci, a u první lekce to platí

dvojnásob. I malé děti mají od kroužku nějaká očekávání, nejsou ovšem schopna nám tato očekávání přímo tlumočit, tudíž musíme věnovat pozornost jejich reakcím během celé lekce. Jen tak si můžeme vytvořit alespoň základní představu o tom, co děti baví, co všechno zvládají a na čem bude třeba zapracovat. Všechny činnosti by měly být jednoduché, aby je mohly zvládnout všechny děti. Musíme brát také v potaz, že některé děti se mohou během první lekce stydět, tudíž nikoho nenutíme do čehokoliv, co by mu bylo nepříjemné. První lekce by měla děti především namotivovat pro lekce další.

3.6.2 Opakovací lekce

Návrh, jak by mohla vypadat hudební lekce, která se snaží brát v potaz všechny výše uvedené aspekty. Tato lekce by tedy mohla být určena pro všechny předškolní děti (3-6 let). Jedná se o lekci, která již navazuje na lekce předcházející, tudíž bere v potaz, že děti dané úkoly znají, jsou zvyklé na podobný způsob práce, proto není třeba se u jednotlivých cvičení příliš zdržovat. Jedná se o lekci, která klade větší důraz na rytmickou výchovu, přesto neopomíjí základní hlasovou výchovu a samotné zpívání.

Typ lekce: opakovací lekce s důrazem na rytmickou výchovu

Časová dotace: 45-60 minut

Pro děti: od 3 do 6 let

Doporučené pomůcky: koberec nebo podložky, balónek, doprovodný hudební nástroj, dřívka, triangel, bubínek, obrázky zvířat, hudební přehrávač.

Činnosti: dechová cvičení, protahování a správné držení těla, hlasová cvičení, zpěv, rytmické hry, hra na nástroje, tanec, pohybová improvizace, poslech, (nauka)

Koncept lekce:

POZDRAV

„Dobrý den, celý den, dneska zlobit nebudem!“

Zřetelné zahájení lekce společným popěvkem.

DECHOVÁ CVIČENÍ

„Lehneme si na záda a chvílku si odpočineme. Dáme si záležet, abychom leželi rovně a nebyli zkroucení. Klidně můžeme zavřít oči a budeme myslet na něco hezkého. Dýcháme pomalu a zhluboka. Nádech nosem, výdech pusou. A teď si všichni dáme ruce na břicho, abychom zkontrolovali, jestli správně nafukujeme balónek.“

- prodýchání vleže na zádech

Děti si lehnou na koberec nebo podložku. Dohlédneme, aby děti ležely rovně, nohy mohou mít natažené nebo pokrčené. Na úvod můžeme zařadit také meditační cvičení.³¹ Většina dětí dýchá přirozeně do břicha, některé s tím ale mohou mít potíže. Proto v případě potíží zařadíme navíc další cvičení na zaktivování bránice.

„Teď si všichni vezmeme špendlík a balónek opatrně propíchneme, aby nám z něho začal pomalu utíkat vzduch. Zkusíme ještě jednou. Chvilku si odpočineme a kdo bude připravený, nafoukne nový balónek, znovu vezme špendlík, balónek propíchne, ale teď budeme díрку v balónku ucpávat tak, aby vzduch utíkal jenom, když my chceme.“

- postupné uvolňování vzduchu na „sss“, zastavování dechu pomocí bránice

---

³¹ PATERSON Kathy, *Motivační tříminutovky: přes 100 jednoduchých cvičení k aktivizaci skupiny* (2015)

Cvik na podržení dechu. Pro lepší představivost děti použijí ukazováček jako špendlík, kterým propíchnou balónek (bříško). Můžeme demonstrovat nejdříve na opravdovém balónku, který nafoukneme a ze kterého pak budeme vzduch postupně vypouštět. Děti na nás musí dobře vidět i ze země, jinak si začnou sedat. Cvik provádíme maximálně třikrát, poté necháme děti opět vydechnout, aby se jim nemotala hlava.

Možná motivace prostřednictvím soutěže: komu vydrží balónek nejdéle?

Je třeba kontrolovat, jestli dětem netuhne čelist, případně ji uvolnit pomocí jednoduchých cvičení.

PROTAHOVÁNÍ

„Ještě naposledy se vydýcháme a pomalu otevřeme oči. Představme si, že je ráno a my musíme vstávat. Ještě bychom raději spali, ale musíme jít do školky, tak se pomalu posadíme a pořádně se protáhneme. A protože se nám chce opravdu ještě spát, tak zíváme, zíváme nahlas.“

- protažení horní části těla v sedě
- hlasité zívání

Jednoduchý cvik, který přirozeně navozuje hlavový tón a navozuje zakulacený tvar horního patra, který je ideální pro zpívání.

„A teď už vážně musíme vstát, protože je den, i sluníčko je už vzhůru...“

„Sluníčko se probudilo, na oblohu vyskočilo!“

„Rychle vyskočíme! Kdo byl první, kdo se loudá? Teď pořádně vyklepeme celé tělo, ruce, nohy. A teď se pokusíme vytáhnout ruce co nejvýš to půjde, klidně si stoupneme i na špičky, jako bychom chtěli dosáhnout až na strop. Teď to zkusíme ještě jednou, ale už si

nebudeme stoupat na špičky. Vytáhneme ruce, a když máme pocit, že jsou úplně nejvyšší, pustíme je volně dolů a necháme je zhoupnout.“

- hadrový panák, protřepání

Uvolnění celého těla.

- protažení celého těla

Vytáhnout celé tělo za rukama, kterými se snažíme dosáhnout co nejvýše. Protáhneme hlavu – půlkruhy bradou od jednoho ramene ke druhému, hlavu nikdy nezakláníme. Uvolnění ramen krouživými pohyby. Nakonec protáhneme také dolní končetiny.

„Ještě na chvíli na nás padne únava, tak se svésíme dolů k zemi, uvolníme krk. Zhoupneme ruce i hlavičku, zapérujeme v kolenou. A teď se budeme pomaličku narovnávat, není to závod, čím pomaleji, tím lépe. Jako poslední se narovná hlavička, jako bychom byly loutky, které jsou natažené na špagátu.“

- narovnání celého těla z předklonu

Cvik, kterým docílíme přirozeného narovnání těla. Může být doplněno i glissandem pro navození hlavového tónu (viz Tichá – Start rakety)³².

„A když už jsme všichni nahoře, rozhlédneme se okolo sebe jako to sluníčko na obloze. Co všechno může vidět?“

MOTIVACE

(Děti říkají své návrhy, co všechno sluníčko může vidět.)

---

³² TICHÁ Alena. *Učíme děti zpívat* (2014), s.42-43

Většinou se děti budou držet témat, která jsme použili v minulosti a která tematicky vedou k dalším cvikům a rozezpívání (zvířata, osoby, vláček, sanitka apod.). Přijímáme kladně všechny nápady a za všechny chválíme. Snažíme se jejich nápady kreativně využít pro naše aktuální potřeby. V případě nutnosti se snažíme nápady dětí usměrnit otázkami.

Na povídání je vhodné se s dětmi posadit do kroužku, aby na sebe všichni dobře viděli a dobře se slyšeli. Při samotném rozezpívání pak dbáme na to, aby děti seděly vzpřímeně.

ROZEZPÍVÁNÍ

Například do naší lekce se nám tematicky bude hodit třeba **pes** – tedy sluníčko vidí pejska.

„Co ten pejsek dělá? Běhá po zahradě? Jak vypadá, když je unavený a potřebuje si odpočinout?“

- zaktivizování bránice a uvolnění čelisti

Děti vypláznou jazyk jako pes a zrychleně dýchají. Jako ukázkou jsem používala video se svým psem.

„Jak bude štěkat malé štěňátko a jak velký pes?“

Rozlišení hlubokých tónů (velký pes) a vysokých tónů (štěně). Děti už vědí, který typ hlasu je lepší na zpívání.

Můžeme zařadit krátké poslechové cvičení na rozlišování tónů.

„Co pejsek dělá, když je smutný? Kňučí? Vyje?“

- navozování hlavového tónu

Napodobování psího kňučení brumendem, vytí.

„Ukážeme si, jak se pejsek pohybuje. Zvládneš to ty?“

- chůze po čtyřech, případní krabí chůze

Rychlé protažení před zpíváním ve stoje, posilování středu těla.

„Postavíme se a namalujeme velké srdíčko a pošleme nějakému pejskovi, kterého máte doma nebo u babičky. Nebo pejskovi našich sousedů nebo pejskovi, kterého potkáváte, když jste venku na procházce.“

- namaluj srdíčko a pošli

Některé děti se při napodobování chůze psa rozdovádí, proto je vhodné před zpíváním ještě jednou zklidnit dech. Děti ve stoje nataženými pažemi kreslí tvar velkého srdíčka. Začínají spojenými špičkami prstů od spodu, přes upažení vedou pohyb do stran a vzhůru a naznačí dva horní oblouky srdíčka. Ruce se setkají zhruba ve výšce úst, děti otočí ruce dlaněmi vzhůru a fouknou přes dlaně.

„A teď si společně zazpíváme, jako by zpívala malá štěňátka. Zpíváme si pro sebe tenounkým hláskem, nekřičíme a krásně otevíráme pusinku.“

- rozezpívání na známé melodii

Začneme slabikou „ňaf“ na melodii Skákal pes. Děti by měly otvírat ústa, mohou si dát ukazováček na špičku brady, aby mohly kontrolovat, jestli se opravdu pohybuje směrem dolů. Dále střídáme různé slabiky a různé melodie, můžeme doprovázet na nástroj.

ZPÍVÁNÍ A VYTLESKÁVÁNÍ

- zpěv s nástrojovým doprovodem

Písničky, o které děti projeví zájem si zazpíváme na slova. Ideální je zpěv doprovodit hrou na nástroj a zařadit předehtu, mezihru, dohru. Věnujeme pozornost tomu, jestli děti nastupují včas a správným tónem. Na závěr si necháme jednoduchou písničku Skákal pes.

„Děti, to jste zazpívaly moc krásně! Zvládnete zpívat a tleskat zároveň? Pojdme to zkusit. Nejdříve budeme tleskat stejně jako zpíváme. Komu by to dělalo potíže, může jenom tleskat.“

- vytleskávání rytmu písničky Skákal pes

„Moc dobře. Teď to zkusíme zatleskat trochu jinak, přidejte se ke mně. Nemusíte zpívat, pokud vás to bude plést, jen tleskejte.“

- vytleskávání metra písničky Skákal pes

„To nám jde taky krásně. Naposledy si ještě zatleskáme s písničkou, tentokrát tleskneme jednou a pak chvíli počkáme.“

- tleskání na 1. dobu každého taktu

Učitel vždy vytleskává společně s dětmi. Můžeme nejdříve zkusit jednotlivé doprovody předvést, děti se ale obvykle spontánně samy přidají. Není třeba složitě vysvětlovat, většina dětí tento úkol zvládá dobře. Nejsložitější pro ně bývá odlišit rytmus a metrum. Některé děti mohou mít s tleskáním současně se zpěvem potíže, stačí když budou tleskat. Můžeme vyzkoušet i jiné písničky.

pozn. U starších dětí se můžeme trochu zastavit u hudební nauky a termíny rytmus, metrum a takt zmínit. Děti bývají nadšené, když dokáží pojmenovat, co se naučily.

NÁSTROJOVÝ DOPROVOD

„Pojďme se posadit. Teď bychom mohli zkusit totéž, co jsme vytleskávali, zahrát na nástroje, co říkáte?“

- rytmický doprovod písničky na nástroje (Skákal pes nebo jiná jednoduchá písnička, kterou děti dobře znají.)

Dokud děti hrají společně stejný doprovod, neobjevují se žádné větší obtíže. Pokud chceme ale doprovody a nástroje nakombinovat, musíme pověřit děti, o kterých víme, že se zvládnou udržet i samy. Pro rytmický doprovod obvykle používáme Orffovy nástroje, můžeme ale některé děti pověřit, aby hrály na vybranou klávesu na klavíru, případně vybrnkávaly konkrétní strunu na kytarre nebo houslích (5. stupeň ve zpívané tónině).

rytmus: dřívka, bloky, ...

metrum: bubínek, chrastítka, dřívka, tamburína, ...

takt: triangel, činelky, tamburína, drhlo, ...

pozn. V téhle fázi lekce se už některé děti pomalu přestávají soustředit, jelikož za sebou mají již delší úsek, který vyžadoval velkou pozornost z jejich strany. Zapojení nástrojů je pro ně novou motivací, díky které můžeme ještě v rychlosti zopakovat, co jsme se naučili. Děti bývají při zapojení jakéhokoliv nástroje opravdu nadšené, obzvláště pokud si mohou na nástroje zkusit samy zahrát. Pochopitelně si to chtějí zkusit všichni a je na učiteli, aby zvládl děti prostřídat. Děti, které zrovna nehrají na nástroj, je třeba podpořit při zpívání.

POHYBOVÁ AKTIVITA

„Teď se zase trochu protáhneme a půjdeme si zaběhat. Budu udávat tempo na dřívka, pokud hrají pomalu, jenom se procházíte, když zrychlím, můžete se rozeběhnout, ale když neslyšíte vůbec nic, musíte zamrznout jako sochy a ani se nehnout, jinak vypadáváte ze hry.“

- pohybování se v zadaném tempu

Tempo lze udávat pomocí rytmických nástrojů, ale i pomocí nástrojů melodických. Děti reagují na tempo, které udáváte a tomu přizpůsobují rychlost svého pohybu. Děti mají tendence pohybovat se v kruhu, proto je dobré střídat směr, aby se jim nezamotala hlava.

HRYS RYTMEM

„Vydechneme, znovu se posadíme a půjdeme si zatleskat s našimi zvířátky. Pamatujete si je ještě?“

- tleskání v třídobém taktu

Děti sedí v tureckém sedu a tleskají podle obrázků zvířat, které slouží pouze jako motivace. Zvířata jsou jednoslabičná a mají přiřazenou dvouslabičnou aktivitu. Děti jednou tlesknou do dlaní (pes), poté dvakrát plesknou do stehů (ště-ká). Obrázky měníme a děti plynule navazují s naučeným textem.

(př. kůň cválá, myš píská, pták zpívá, slon troubí atd.)

pozn. Obrázky jsem měla uložené v tabletu. Sadu jsem postupně rozšiřovala, s některými nápady přišly samy děti.

„Když budeme takhle pokračovat bez zvířátek, dokážete říct na kolik dob počítáme? Raz, dva, tři? Připomíná vám to nějakou písničku? Třeba takovou, ke které jsme se učili jednoduchý taneček?“

(Měla babka čtyři jabka.)

TANEC

„Vyskočíme a vytáhneme se nahoru, jako když chceme natrhat ze stromu co nejvíce jablek, i těch, co jsou úplně nejvyš. Až budeme protažení, můžeme udělat dvojice a společně si zatancovat, kdo chce, může i zpívat.“

- mazurka

Nejdříve zopakujeme pohyby, děti si taneček většinou pamatují. Písničku můžeme dětem zpívat my, nebo ji můžeme pustit z přehrávače. Některým dětem může dělat potíže spojit zpěv s tancem, tak je nenutíme.

„A na závěr dnešní hudebky si ještě zatancujeme každý podle svého, jak se nám bude chtít, podle toho, jak se cítíme.“

- taneční improvizace

Děti si vyberou vlastní písničku, na kterou by si chtěly zatancovat. V mé skupině děti například často vyžadovaly písničku My jsme přátelé z animovaného seriálu Želvy Ninja.

ROZLOUČENÍ

„Končíme, končíme, na příště se těšíme.“

Zřetelné zakončení lekce společným popěvkem.

Závěrečný komentář:

Jak již bylo vysvětleno dříve v této práci, veškeré činnosti navrhované v této lekci je třeba přizpůsobit aktuálním podmínkám a potřebám. Zejména části obsahující základní hudební teorii jsou spíše nadstavbové a není důležité je zařazovat. Naopak pokud děti spolupracují a baví je to, můžeme jim nechat více prostoru, usměrňovat je pomocí vhodně volených otázek. Nikdy nesmíme zapomenout chválit. Pokud se něco nepovede

tak, jak bychom si představovali, zbytečně na to neupozorňujeme, rozhodně dětem nic nevyčítáme. Ať už je náš pedagogický záměr jakýkoliv, vždy musíme myslet na to, aby se děti bavily a své setkávání s hudbou si užívaly. Jen tak jim pomůžeme vypěstovat si kladný vztah k hudbě.

4 VÝZKUM

V teoretické části této diplomové práce byla zmíněna také důležitost rodinného prostředí pro hudební vývoj jedince. Jelikož část praktická se dále zaměřuje pouze na práci s dětmi v rámci mateřské školy, tento drobný výzkum by měl alespoň okrajově zmapovat, v jaké míře se předškolní děti s hudbou či jinými hudebními činnostmi setkávají ve svém domácím prostředí.

V literatuře zabývající se hudební pedagogikou se často setkáváme s tvrzením, že domácí muzicírování se z rodin postupně vytrácí a není tolik samozřejmé jako dříve.

„V našich rodinách je však matčin zpěv již jen ojedinělým projevem. Z výzkumů, které jsme uskutečnili, je zřejmá bolestná a zarazující skutečnost, že přes 80 % matek v našich rodinách dětem vůbec nezpívá a jen naprostá menšina si zpívá při práci. Zpěv otce nebo sourozenců je ještě řidším zjevem. Při výzkumu některé matky namítaly, že nedovedou zpívat, že by spíše kazily hudební sluch svým dětem, které mohou slyšet dokonalejší zpěv v rozhlase, z gramofonové desky, z magnetofonu a v televizi.“³³

Alena Tichá zase ve své publikaci *Učíme děti zpívat* uvádí jako možné důvody nezpěvnosti dětí, že dnešní maminky dětem nezpívají a že v rodinném prostředí se ani nepodporuje zpěv samotných dětí.

I proto je součástí této práce tento drobný výzkum, aby přiblížil, do jaké míry je přirozený dětský zájem o hudbu podporován v jejich nejbližší rodině.

4.1 Sběr odpovědí

Pro zpracování výzkumu jsem zvolila kvantitativní metodu za využití dotazníkového šetření. Dotazník byl vytvořen na webu [survio.com](https://www.surveymonkey.com), respondenti byli

---

³³ SEDLÁK František a kol. *Nové cesty hudební výchovy* (1983), s.42

oslovení prostřednictvím sociální sítě Facebook ve skupině sdružující uživatele z Českých Budějovic a blízkého okolí.

Otázky byly zaměřeny na zjišťování zájmu o hudbu, jak ze strany rodičů, tak ze strany dětí. Dále se snažili zmapovat konkrétní hudební činnosti, se kterými se děti setkávají ve svém rodinném prostředí.

Dotazník nevěnoval pozornost žádným sociodemografickým aspektům, jako je například pohlaví, věk, vzdělání a bydliště respondentů, nebo třeba počet dětí v domácnosti.

Bylo sesbíráno celkem 73 odpovědí.

4.2 Soubor otázek

Dotazník obsahoval celkem 20 otázek, z toho 16 otázek nabízelo několik možností odpovědi, zbylé 4 byly otevřené. U některých bylo možné vybrat více odpovědí. Možnosti odpovědí u všech otázek naleznete v dotazníku, který je připojen v příloze.

Otázky by bylo možné rozdělit do několika skupin:

První otázka zjišťuje postoj rodičů a jejich zájem na vytvoření pozitivního vztahu jejich dítěte k hudbě jako takové. (otázka č. 1)

1. Je pro Vás jako rodiče důležité, jestli bude mít Vaše dítě pozitivní vztah k hudbě?

Otázky zjišťující, jaký vztah k hudbě zauímají samotní rodiče. Zda se hudbě sami aktivně věnují nebo v minulosti věnovali a zda byli oni sami svými rodiče vedeni k hudbě. Dále se zabývají možností existence dalších hudebních vzorů v nejbližším okolí dítěte, od kterých se dítě může učit nebo s nimi zájem o hudbu sdílet. (otázky č. 2-5)

2. Má Vaše dítě ve své rodině nebo nejbližším okolí nějaký hudební vzor? Někoho, kdo se hudbě (zpěvu, hře na nástroj, případně tanci) aktivně věnuje?

3. Pokud ano, vypište prosím, jakým způsobem se dané osoby hudbě věnují.

4. Byl/a jste Vy v dětství rodiči (nebo jinou blízkou osobou) veden/a k hudbě?

5. Věnujete se nebo věnoval/a jste se někdy hudbě aktivně Vy osobně?

Otázky ohledně projevení zájmu o hudbu ze strany samotných dětí. (otázky č. 10-11)

10. Řekl/a byste, že Vaše děti projevují o hudbu zájem?

11. Jak se případný zájem podle vás projevuje, uveďte prosím alespoň jeden příklad.

Otázky mapující, zda a do jaké míry jsou děti podporovány v hudebních aktivitách samotnými rodiči, či jakým způsobem probíhá hudební výchova v mateřské škole, pokud dítě aktuálně nějakou navštěvuje. (otázky č. 6-17)

6. Navštěvují Vaše děti nějaký hudební kroužek?

7. Navštěvují nějaký jiný (nehudební) kroužek?

8. Probíhá v mateřské škole, kterou Vaše děti navštěvují, hudební výchova?

9. Chodíte se svými dětmi na hudební programy/akce pro děti?

12. Jak často si se svými dětmi zpíváte?

13. Pokud ano, o jaký typ písniček se nejčastěji jedná?

15. Jaké další hudební činnosti se svými dětmi doma obvykle provozujete? (můžete vybrat více odpovědí)

16. Je u Vás doma často slyšet hudba?

17. Pokud ano, napište prosím, o jaký hudební žánr se obvykle jedná:

Otázky, které zjišťují, zda se rodiče někdy aktivně zajímali o vhodné postupy při práci s dětským hlasem a jestli s dětmi cíleně provádějí nějaká další cvičení na posilování správných pěveckých návyků. (otázka 14 a otázky 18-19)

14. Provádíte s dětmi nějaká cvičení na vytváření správných pěveckých návyků? (můžete vybrat více odpovědí)

18. Zjišťoval/a jste si někdy nějaké informace o správném postupu při práci s dětským hlasem?

19. Napište prosím alespoň jednu zásadu, která je pro práci s dětským hlasem důležitá, aby nedošlo k poškození hlasivek nebo k vytvoření špatného pěveckého návyku.

Poslední otázka nechávala rodičům prostor pro případné doplnění informací o hudebních činnostech jejich dětí.

20. Pokud je něco, co byste mi chtěl/a v souvislosti s hudebními činnostmi Vašich dětí sdělit, zde máte prostor.

4.3 Hypotéza

Obecný předpoklad byl, že rodičům nebude příliš záležet na cíleném hudebním vzdělávání dětí a že nebudou považovat za příliš důležité, aby si jejich dítě vytvořilo pozitivní vztah k hudbě.

Dalším předpokladem bylo, že rodiče, kteří se své děti snaží podpořit v jejich hudebním vývoji, mají pravděpodobně sami k hudbě vytvořen pozitivní vztah a sami byli v dětství k hudbě vedeni svými vlastními rodiči.

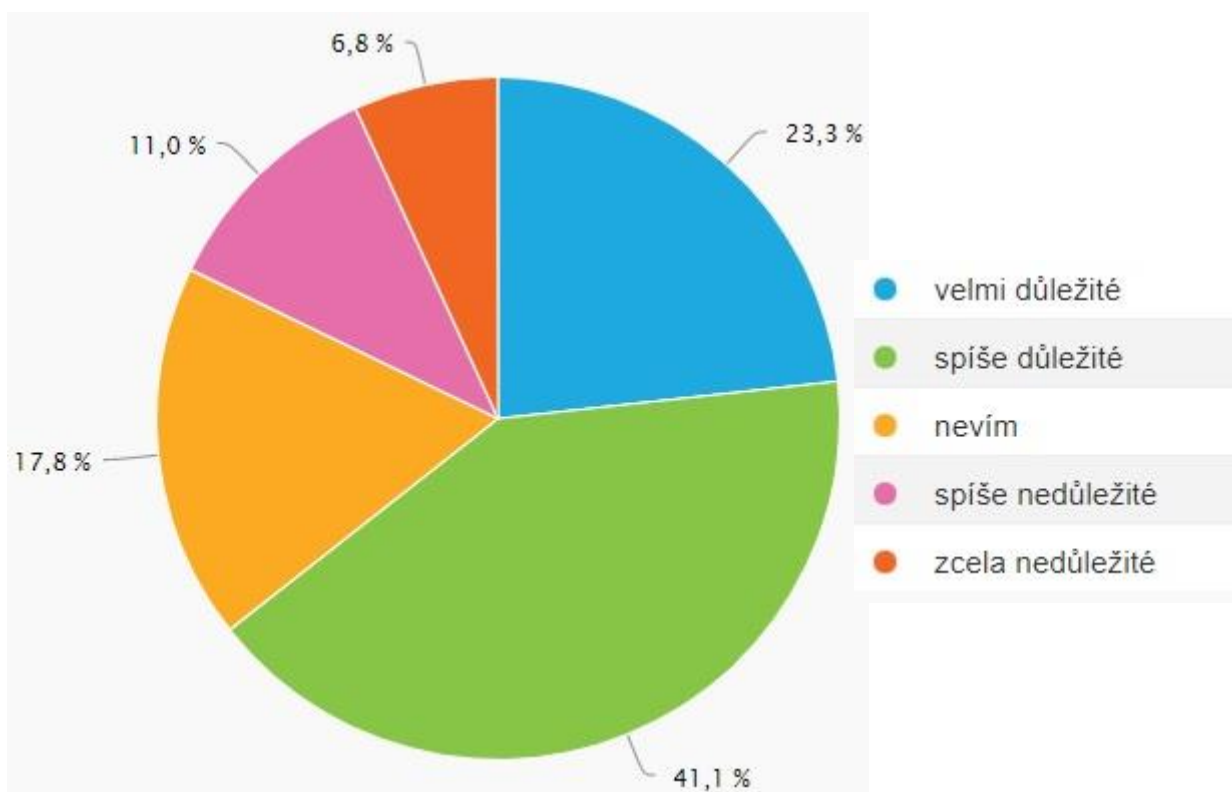
Bylo očekáváno, že rodiče si s dětmi doma nezpívají, ani jiným způsobem neprodukuje živou hudbu, a děti tak budou hudbu nejčastěji slýchat prostřednictvím televize nebo rádia.

Nepředpokládalo se, že by si rodiče aktivně vyhledávali informace o vhodném hudebním působení na děti předškolního věku, nebo že by s nimi cíleně prováděli nějaká dechová či hlasová cvičení.

4.4 Výsledky

Tato kapitola nepodává podrobné zprávy o všech zaznamenaných odpovědích, ale obsahuje informace o výsledcích, které lze považovat za zajímavé, překvapivé, nebo naopak naplňující počáteční hypotézy. Nejprve jsou uvedeny výsledky u jednotlivých otázek. Následující kapitola pak shrnuje výsledky v širších souvislostech. Grafy byly zpracovány webem survio.com

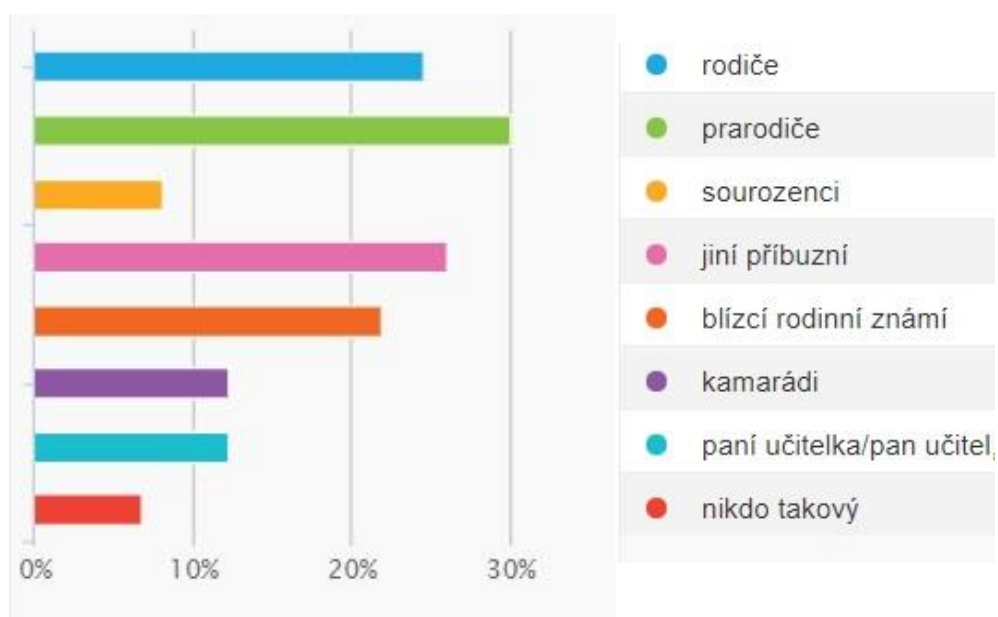
1. Je pro Vás jako rodiče důležité, jestli bude mít Vaše dítě pozitivní vztah k hudbě?

Oproti předpokladům se ukázalo, že rodiče mají poměrně velký zájem, aby si jejich dítě vytvořilo k hudbě pozitivní vztah. Celkem 47 respondentů odpovídalo v kategoriích *velmi důležité* a *spíše důležité*, 13 uvedlo *nevím* a 13 odpovídajících uvedlo, že je pro ně tato záležitost *spíše nedůležitá* či *zcela nedůležitá*.

2. Má Vaše dítě ve své rodině nebo nejbližším okolí nějaký hudební vzor? Někoho, kdo se hudbě (zpěvu, hře na nástroj, případně tanci) aktivně věnuje? + 3. Pokud ano, vypište prosím, jakým způsobem se dané osoby hudbě věnují.

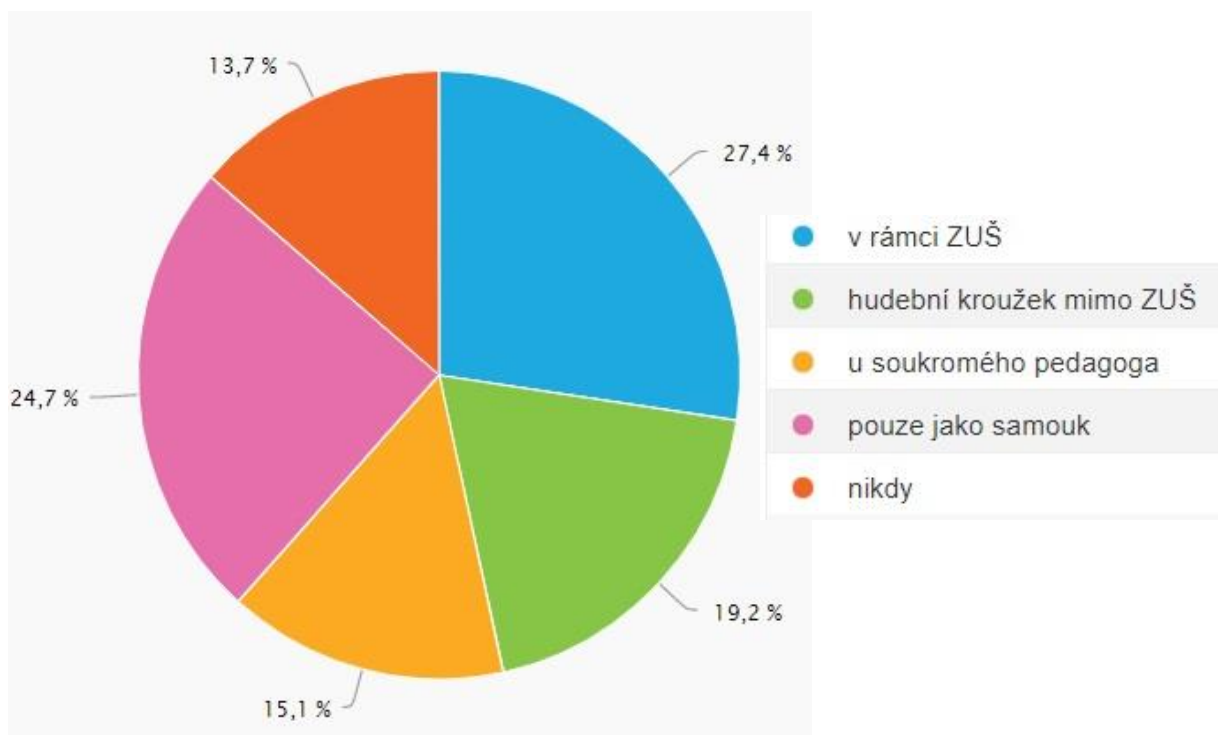
Nejvíce děti mohou svůj hudební vzor najít mezi prarodiči (22 respondentů) nebo mezi vzdálenějšími příbuznými (19 respondentů). V těsném závěsu s 18 odpověďmi skončili samotní rodiče. Pouze 5 respondentů uvedlo, že jejich dítě ve svém okolí nemá vůbec žádný hudební vzor.

Doplňující otázkou bylo zjištěno, že většina označených hudebních vzorů se hudbě věnuje jako svému koníčku. Nejčastěji byla zmiňovaná hra na hudební nástroje, desetkrát byla uvedena kytara, sedm odpovídajících zmínilo hru na housle, tři hru na klavír. Jeden z respondentů uvedl, že babička dítěte hraje na mandolínu. Celkem tři respondenti uvedli, že některé z těchto osob se hudbě věnují profesně (operní pěvkyně,

učitelé hudby, členové kapely). Z odpovědí nelze blíže určit, které osoby se těmto činnostem věnují. Mnoho respondentů tuto otázku nevyplnilo.

4. Byl/a jste Vy v dětství rodiči (nebo jinou blízkou osobou) veden/a k hudbě? + 5. Věnujete se nebo věnoval/a jste se někdy hudbě aktivně Vy osobně?

Dohromady 46 odpovídajících uvedlo, že se v dětství cítilo být vedeno k hudbě (14 rozhodně ano, 32 spíše ano), 19 respondentů odpovědělo spíše ne či rozhodně ne. Přesto pouze 10 z nich u následující otázky uvedlo, že se hudbě aktivně nikdy nevěnovali. Celkem 20 odpovídajících navštěvovalo ZUŠ, 14 chodilo na jiné hudební kroužky, 11 se vzdělávalo u soukromého pedagoga a 18 respondentů se hudbě věnovalo samostatně.

6. Navštěvují Vaše děti nějaký hudební kroužek? + 7. Navštěvují nějaký jiný (nehudební) kroužek?

U obou těchto otázek byla možnost vybrat více odpovědí, některé děti tedy navštěvují i více než pouze jeden zájmový kroužek. Jejich kombinace je dle odpovědí různá a nelze ji nějakým způsobem zobecnit. Některé děti navštěvují více nehudebně zaměřených kroužků, jiné zase zároveň navštěvují kroužky hudební i nehudební. Celkem ale hudební kroužky navštěvuje 37 dětí dotázaných rodičů, nehudebně zaměřené kroužky navštěvuje celkem 57 dětí.

Celkem 26 respondentů odpovědělo, že jejich děti *nenavštěvují žádný hudebně zaměřený kroužek*. (Podobně 25 respondentů u otázky č. 7 vybralo možnost, že děti nenavštěvují ani jinak zaměřený kroužek, nejedná se ovšem vždy o stejné respondenty.) Nejčastěji se objevovala odpověď *tancování* (18 responzí), kterou následovalo *zpívání*

(14 responzí). Blíže nespecifikovanou možnost *jiné hudební kroužky* vybralo 11 respondentů. *Hru na nástroj* zvolilo celkem 10 odpovídajících rodičů.

Sedmá otázka měla blíže objasnit, zda děti v předškolním věku více navštěvují jinak než hudebně zaměřené kroužky. Počet responzí u jednotlivých možností byl následující: *sportovní* (19), *jazykový* (15), *tvořivé činnosti* (9), *dramatický* (9), *jiný* (5).

8. Probíhá v mateřské škole, kterou Vaše děti navštěvují, hudební výchova?

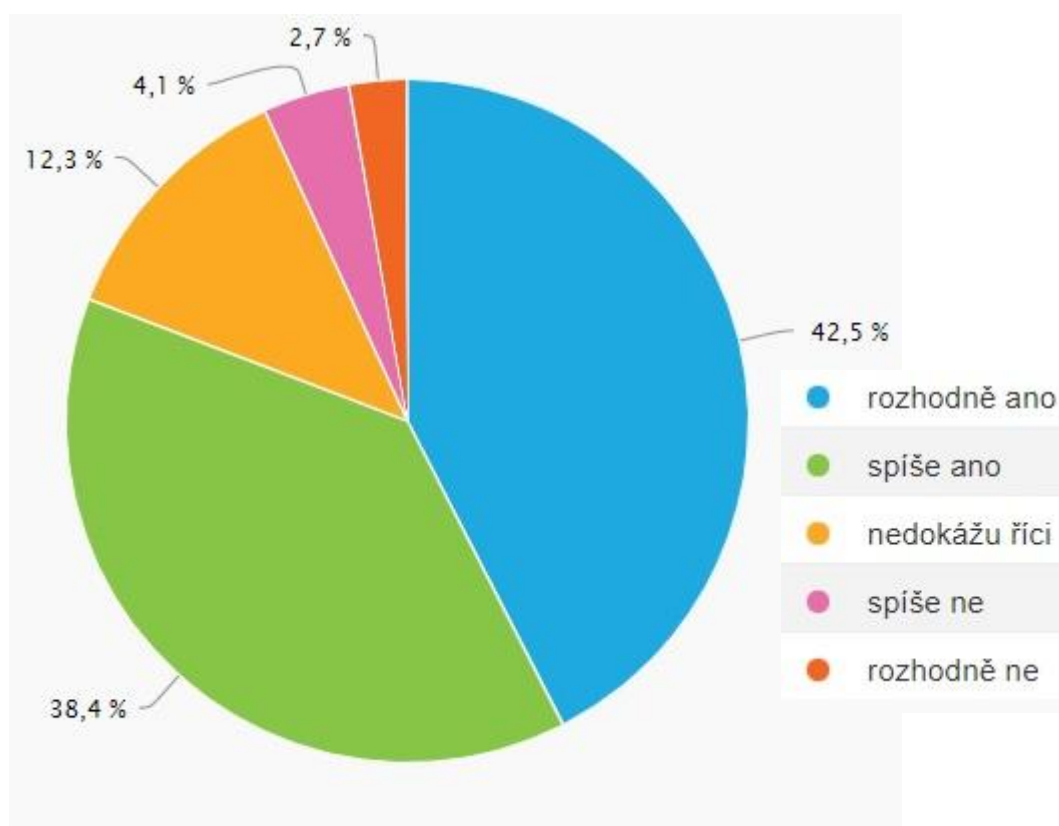
Z dotazovaných jich celkem 13 uvedlo, že *děti nenavštěvují MŠ*. Informace ohledně hudební výchovy v mateřské škole nemá 16 odpovídajících. S pravidelnou hudební výchovou *v rámci denního či týdenního programu* se setkávají děti 32 respondentů. Pouze *zvlášť placené hudební kroužky pro děti* mohou využít děti 12 respondentů.

9. Chodíte se svými dětmi na hudební programy/akce pro děti?

Pouze 3 lidé z celkového počtu respondentů odpověděli, že s dětmi *nenavštěvují žádné hudební programy* či akce určené pro děti. Většina rodičů uváděla, že s dětmi chodí na *divadelní představení* (28 odpovědí), na *karnevaly a jiné hudební programy* (shodně 26 odpovědí) a *koncerty* (22 odpovědí).

10. Řekl/a byste, že Vaše děti projevují o hudbu zájem? + 11. Jak se případný zájem podle vás projevuje, uveďte prosím alespoň jeden příklad.

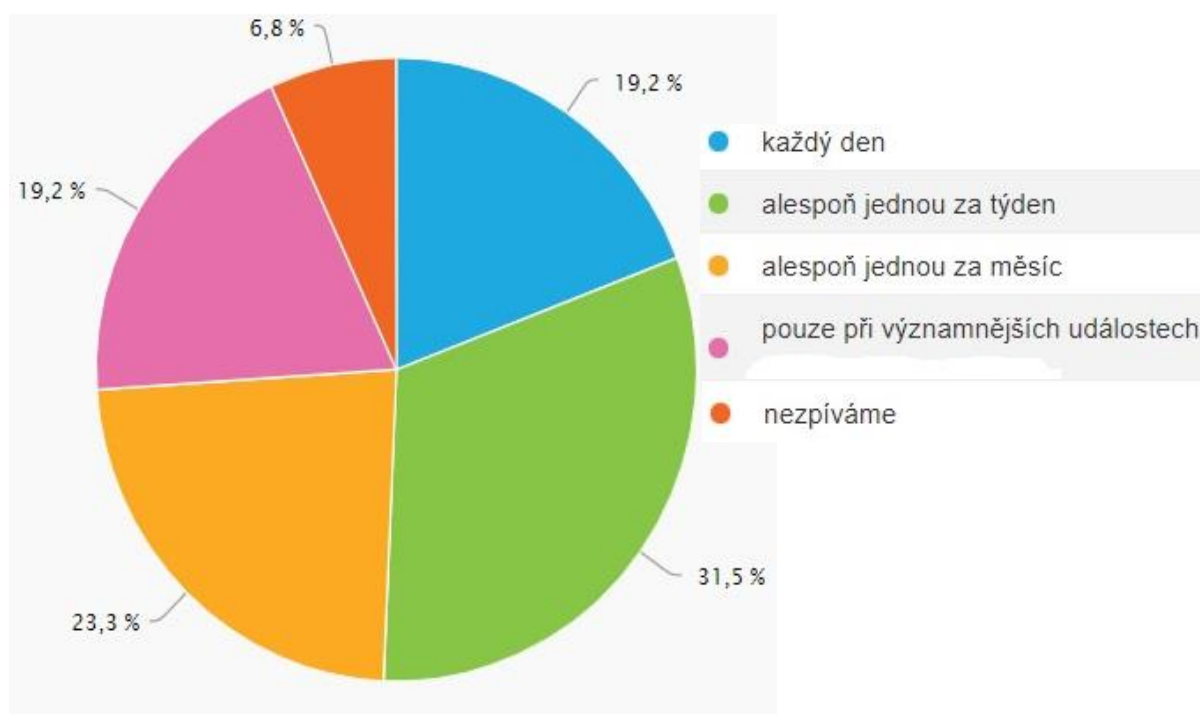

Většina rodičů si u svých dětí všímá zvýšeného zájmu o hudbu (31 *rozhodně ano*, 28 *spíše ano*). Na otázku nedokázalo odpovědět 9 respondentů a pouze 5 odpovídajících uvedlo, že si zájmu o hudbu ze strany dítěte nevšimli (3 *spíše ne*, 2 *rozhodně ne*).

V upřesňující otázce, jak se zájem dětí o hudbu projevuje, rodiče psali odpovědi vesměs podobné. Většina dětí ráda zpívá a na znějící hudbu reaguje tancem nebo jinými pohyby. Některé děti samostatně vyhledávají poslech písní. Celkem 7 rodičů uvedlo,

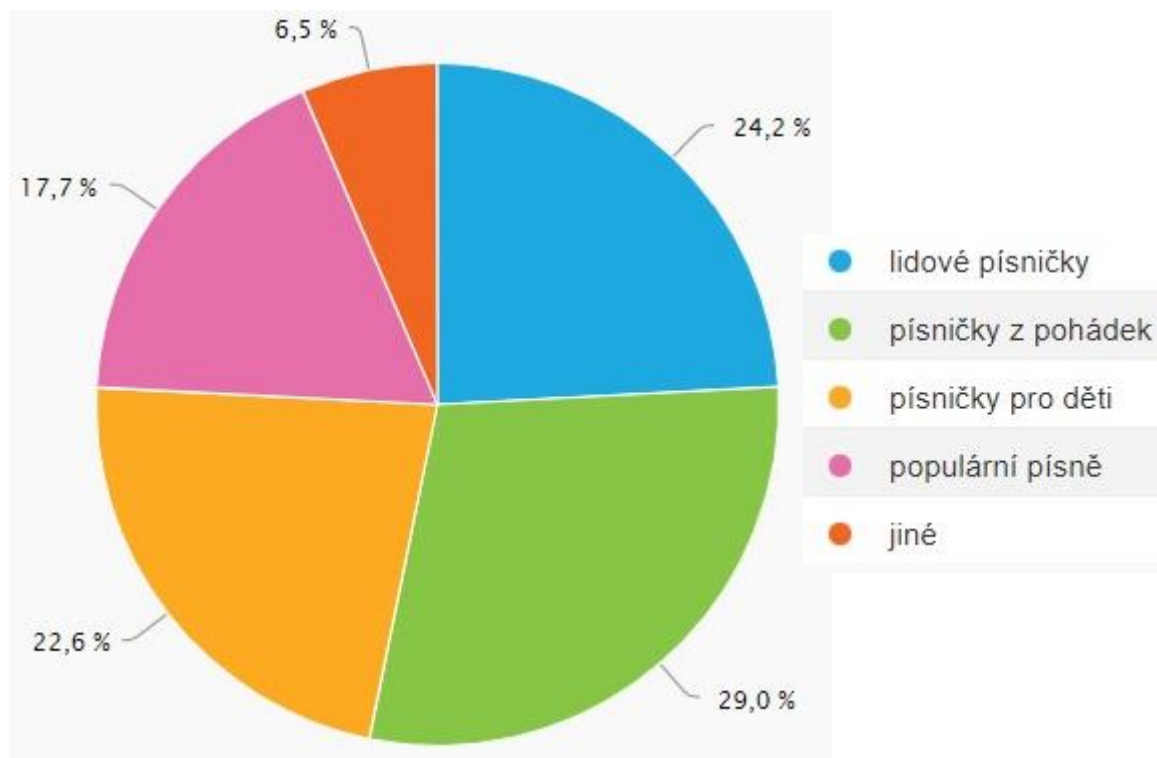
že jejich děti projevují zájem o hru na hudební nástroj (nejčastěji klávesy a flétna, jednou zmíněna kytara).

12. Jak často si se svými dětmi zpíváte? + 13. Pokud ano, o jaký typ písniček se nejčastěji jedná?

Za relativně příznivý výsledek lze považovat, že pouze 5 odpovídajících z celkového počtu uvedlo, že s dětmi vůbec nezpívají. Naproti tomu *každý den* si s dětmi zpívá 14 rodičů, *alespoň jednou za týden* 23 rodičů a *alespoň jednou za měsíc* 17 rodičů. Celkem 14 respondentů odpovědělo, že s dětmi zpívá *pouze při významnějších událostech*, jako jsou svátky apod.

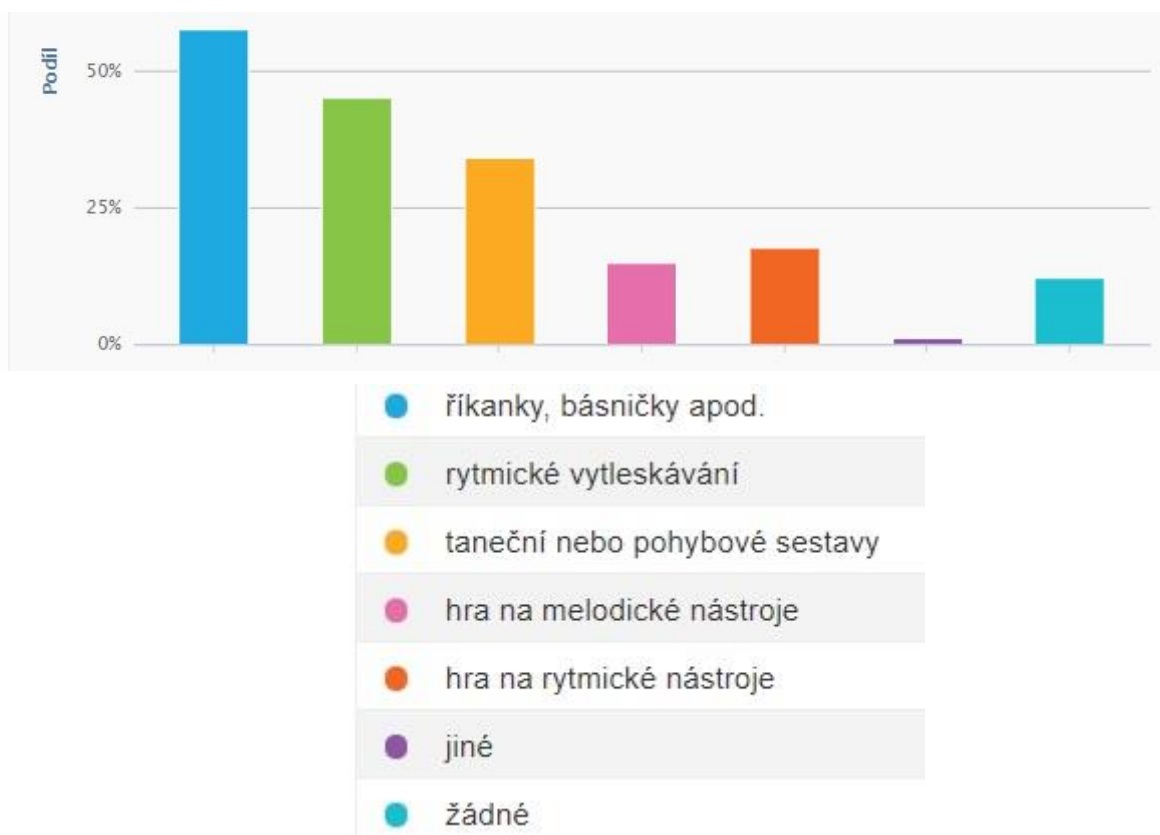
Odpovědi na následující otázku, zjišťující nejčastější žánr písniček, které si rodiče doma s dětmi prozpěvují nabídly poměrně vyrovnaná čísla. Celkem 15 dětí a rodičů upřednostňuje *lidové písně*, 18 dává přednost *písničkám z pohádek*, 14 nejčastěji zpívá *písničky pro děti*, 11 uvedlo *písně populární*. Pouze 4 respondenti zvolili možnost *jiné*, u které hudební žánr nebyl blíže specifikován.

14. Provádíte s dětmi nějaká cvičení na vytváření správných pěveckých návyků?

Z celkového počtu respondentů, 37 odpovědělo, že neprovádí žádná speciální cvičení, kterým by posilovali správné pěvecké návyky svých dětí. *Dechová cvičení* s dětmi zkouší 24 rodičů, 7 rodičů věnuje pozornost *cvičením na použití pěveckého hlasu* a shodně 7 rodičů vybralo možnost *jiná*. Dotazník nedával možnost tuto odpověď blíže upřesnit.

15. Jaké další hudební činnosti se svými dětmi doma obvykle provozujete?

Otázka zabývající se dalšími hudebními činnostmi, které rodiče doma s dětmi provádějí, umožňovala vybrat více odpovědí. Pouze 9 respondentů uvedlo, že se nevěnují *žádným* hudebním činnostem. Nejčastěji se děti doma setkávají s *říkankami a básničkami* (42 responzí), *rytmickým vytleskáváním* (33 responzí) a *tanečními nebo pohybovými sestavami* (25 responzí). Celkem 13 odpovídajících zaškrtnulo možnost *hry na rytmické nástroje* a 11 odpovídajících *hru na melodické nástroje*.

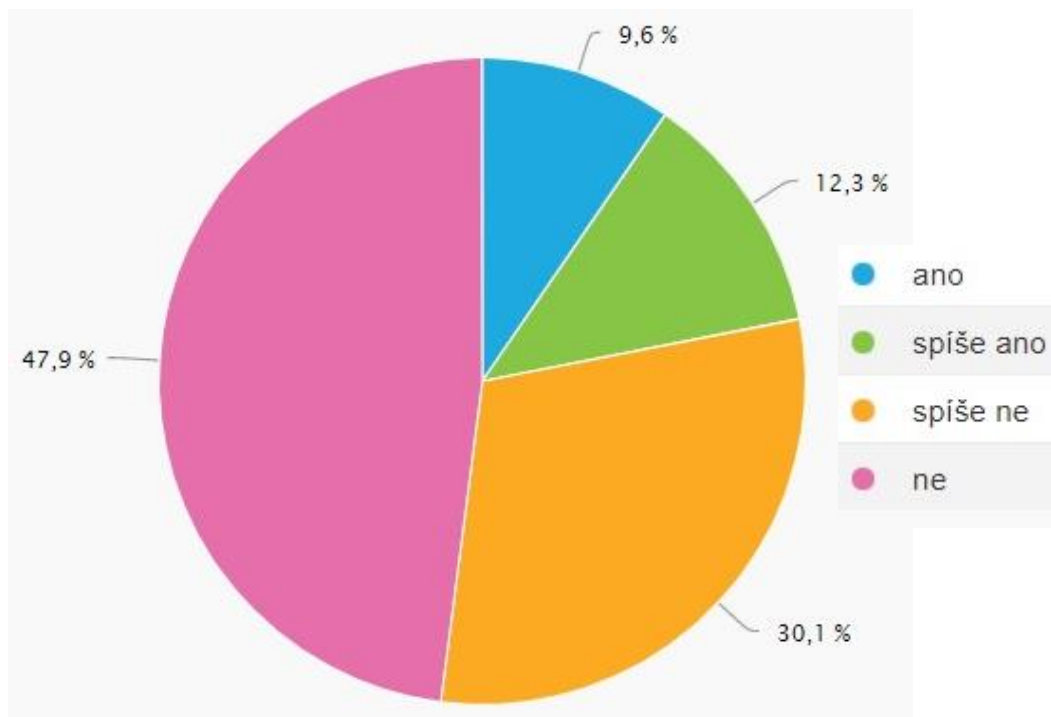
16. Je u Vás doma často slyšet hudba? + 17. Pokud ano, napište prosím, o jaký hudební žánr se obvykle jedná.

Ve většině domácností je hudba pravidelně slyšet. Možnost *vlastního výběru písni* upřednostňuje 33 respondentů. Písňe, které hrají v *rádiu nebo televizi*, na jejichž výběr tedy respondenti nemají žádný přímý vliv, doma slýchává nejčastěji 21 odpovídajících. Pouze ve 13 domácnostech se děti nejčastěji setkávají s živou hudbou v podobě zpěvu či hry na hudební nástroj. Shodně po 3 respondentech byla vybrána možnost *jiné* (blíže nespecifikovaná) a *hudba u nás nehraje*.

V doplňující otázce odpovídající nejčastěji uváděli, že se jedná o různé žánry, dle aktuální nálady. Sedmkrát se objevila odpověď ve smyslu, že nezáleží na tom, co hraje za hudbu, důležité je, že je nějaká hudba hraje. Sedmkrát byla také jako nejčastější žánr uváděna rocková muzika. Třikrát bylo řečeno, že doma nejčastěji znějí lidové písničky nebo písničky z pohádek. Celkem 21 respondentů doplňující otázku vůbec nezodpovědělo.

18. Zjišťoval/a jste si někdy nějaké informace o správném postupu při práci s dětským hlasem? + 19. Napište prosím alespoň jednu zásadu, která je pro práci s dětským hlasem důležitá, aby nedošlo k poškození hlasivek nebo k vytvoření špatného pěveckého návyku.

V případě těchto otázek se naplnila původní hypotéza. Téměř polovina respondentů uvedla, že se nikdy nesnažila shánět informace o správném postupu při práci s dětským hlasem. Možnost *spíše ne* vybralo celkem 22 odpovídajících. Možnost odpovědi *spíše ano* zvolilo 9 respondentů, *ano* zvolilo 7 respondentů.

Doplňující otázku zodpovědělo celkem 28 respondentů, 15 z nich uvedlo práci s dechem a dechová cvičení (přestože dle odpovědí u otázky č. 14 zvolilo 24 rodičů). Pravidlo, že při zpěvu by se nemělo křičet, zmínilo 10 rodičů a 3 respondenti jmenovali termín rozezpívání.

20. Pokud je něco, co byste mi chtěl/a v souvislosti s hudebními činnostmi Vašich dětí sdělit, zde máte prostor.

Většina respondentů možnosti doplnit informace ohledně hudebních činností svých dětí nevyužila. Tři respondenti ale naznačili, že hudbu využívají jako prostředek psychoterapie.

4.5 Shrnutí výzkumu

Prvním a jistě milým překvapením tohoto výzkumu bylo zjištění, že rodiče pokládají hudbu za relativně důležitou součást života jejich dětí, nebo jim alespoň záleží na tom, aby si děti k hudbě vytvořili pozitivní vztah. Naprostá většina rodičů u svých dětí také rozpoznává náznaky jejich přirozeného zájmu o hudbu.

Téměř všichni respondenti, kteří uvedli, že byli v dětství svými vlastními rodiči nebo jinou blízkou osobou vedeni k hudbě, sami považují vztah svých dětí k hudbě za důležitý a často se také aktivně snaží je v hudebních činnostech všemožně podporovat. Nelze ale tvrdit, že pouze tito lidé se snaží působit na hudební vývoj svých dětí, jak předpokládala jedna z hypotéz. Nebylo výjimkou, že respondenti, kteří v dětství k hudbě vedeni nebyli, či se jí sami aktivně nikdy nevěnovali, volili v první otázce odpovědi, které značili, že mají zájem na posilování kladného vztahu k hudbě u svých dětí.

Většina dětí má ve svém blízkém okolí alespoň jeden hudební vzor, ke kterému může vzhlížet, či s ním sdílet svůj zájem o hudbu. Tímto vzorem se nejčastěji dle odpovědí jeví být prarodiče. Přes osmdesát procent respondentů ale uvedlo, že se někdy hudbě aktivně věnovalo samo, což napovídá, že by děti do jisté míry mohli mít hudební vzor i ve svých vlastních rodičích. Patnáct procent odpovídajících uvedlo, že se někdo v blízkém okolí dětí věnuje hudbě na profesionální úrovni.

Některé děti jsou ve svém zájmu o hudbu podporovány výběrem zájmových kroužků. Nehudebně zaměřené kroužky získaly o dvacet responzí více než hudební

kroužky. Nejvyšší procento dětí, které navštěvují hudebně zaměřené zájmové kroužky, chodí na tancování. Téměř dvacet procent z dotazovaných respondentů uvedlo, že se jejich děti věnují zpívání, patnáct procent zvolilo možnost jiných hudebních kroužků (kam by pravděpodobně patřila i naše hudební lekce z praktické části této diplomové práce). Celkem deset rodičů sdělilo, že se jejich děti učí na hudební nástroj. Dotazník blíže nezjišťoval informace o konkrétních nástrojích. Nejčastěji by se ale mohlo jednat o hru na zobcovou flétnu, kterou mnoho mateřských škol jako zájmový kroužek nabízí.

Přes čtyřicet procent dětí dotazovaných respondentů se s hudební výchovou alespoň setkává pravidelně v rámci své docházky do mateřské školy. Více než sedmnáct procent odpovídajících, uvedlo, že děti nenavštěvují mateřskou školu. Toto číslo může být ovlivněno různými faktory, například rozšířeným počtem soukromých dětských skupin nebo i skutečností, že děti některých respondentů již navštěvují první stupeň základní školy.

Dle výsledků to vypadá, že zpěv z rodin zcela nevymizel, přesto není součástí každodenního života, jako tomu bylo dříve. Necelých sedm procent respondentů uvádí, že doma nikdy nezpívají. Nejvyšší procentuální podíl (třicet jedna procent) získala možnost zpívání alespoň jednou za týden. Alespoň jednou za měsíc doma s dětmi zpívá sedmnáct z dotazovaných rodičů. Shodně po dvaceti procentech získaly odpovědi o každodenním zpěvu a o zpěvu při významných událostech. Hudbu, byť reprodukovanou, ale přesto můžeme ve většině domácností slyšet pravidelně.

Ačkoliv si rodiče obvykle cíleně nezjišťují žádné odborné postupy v souvislosti s dětským hudebním vývojem, doma se často věnují rozličným hudebním činnostem. Nejčastěji se děti doma setkají s říkankami (bezmála šedesát procent responzí), které mohou i vytleskávat (pětačtyřicet procent zaznamenaných odpovědí). Téměř třicet pět procent dotazovaných uvedlo, že se s dětmi věnují tanečkům nebo jiným pohybovým sestavám spojených s rytmem.

Ve volném čase se děti se svými rodiči také vydávají na různé kulturní akce spojené s hudební produkcí. Pouze tři respondenti uvedli, že s dětmi žádné takové kulturní akce nenavštěvují. Nejčastěji rodiče s dětmi navštěvují divadelní představení (téměř 40 procent responzí). Všechny další nabízené možnosti (koncerty, karnevaly a jiné hudební programy) získaly přes třicet procent responzí.

Přestože výsledky tohoto výzkumu můžeme v jistých ohledech považovat za relativně příznivé, musíme mít na paměti, že se jedná o výzkum drobného charakteru, a tudíž nelze jeho výsledky platně zobecnit na širší populaci.

Výzkum nám ale naznačuje, že hudební vývoj dětí (nebo alespoň jejich pozitivní vztah k hudbě) není dnešním rodičům zcela lhostejný. To, co by pravděpodobně dnešní společnost potřebovala, je nějaký druh jakési osvěty v tomto oboru. Rodiče si všímají zájmu svých dětí o hudbu, často ale netuší, jakým způsobem je v tomto zájmu podpořit.

5 ZÁVĚR

Práce se zabývala tématem elementární hudební výchovy u dětí předškolního věku. Ve své první části se zaměřila na možné pozitivní vlivy, které samotná hudba, hudební činnosti a všeobecně hudební výchova může mít na celkový vývoj dítěte, ale také na rozvoj jeho schopností, a to jak těch hudebních, tak i nehudebních.

Praktická část práce si kladla za cíl zmapovat vhodné metody při práci s předškolními dětmi a nabídnout množství tipů na konkrétní hudební činnosti. Tato část práce obsahovala i náměty na vhodné vedení a náplň hudebních lekcí určených pro děti v mateřských školách.

Součástí práce byl také drobný výzkum, jehož cílem bylo alespoň letmo zmapovat situaci v rodinném prostředí dnešních předškolních dětí. Výsledky tohoto výzkumu naznačují, že hudební výchova není rodičům lhostejná, nejedná se ale ani o prioritní záležitost.

Téma elementární hudební výchovy je poměrně široké, práci by bylo jistě možné rozšířit o podrobnější způsoby práce s předškolními dětmi, či o možnosti nápravy různých nedostatků, se kterými se jako pedagogové při práci s dětmi setkáme. Diplomová práce ale nabídla určitou podobu komplexní hudební výchovy, kterou by si každé dítě mělo projít a ke které by mohlo, či dokonce mělo být přistoupeno již v předškolním věku dětí.

Ne každý si pravděpodobně uvědomuje, jak důležitou roli hudba v lidském životě zastává. Malé děti od počátku projevují o hudební činnosti přirozený zájem a je velmi žádoucí, aby byl tento zájem ze strany rodičů a mateřských škol podpořen. Poznatky v této práci by tak mohly být využity také jako prostředek osvěty rodičů a dalších.

6 SEZNAM LITERATURY A PRAMENŮ

Literatura

COUFALOVÁ Gabriela, MEDEK Ivo, SYNEK Jaromír. *Hudební nástroje jinak*, Brno: JAMU, 2013. ISBN 978-7460-037-1

FRANĚK Marek. *Hudební psychologie*, Karolinum, 2007. ISBN 978-80-246-0965-2

HOLAS, Milan. *Hudební pedagogika*, Nakladatelství AMU, 2004. ISBN 80-7331-018-X

HOLEČKOVÁ-DOLANSKÁ Jelena. *Pěvecká výchova v souborech lidové tvořivosti*, Praha: Orbis, 1958

JURKOVIČ, Pavel. *Od výkřiku k písničce*, Praha: Portál, 2012. ISBN 978-807-3677-503

KODEJŠKA, Miloš. *Integrativní hudební výchova dítěte předškolního věku*, Praha: PF UK, 2002. ISBN 80-729-0080-3

KURKOVÁ, Libuše. *Hudebně pohybová výchova*, Praha: SPN, 1980

LIŠKOVÁ Marie. *Hudební činnosti v předškolním vzdělávání*, Raabe, 2012. ISBN 9788087553657

LÝSEK František. *Nápěvková intonace*, Praha: Orbis, 1950

PATERSON Kathy, *Motivační třiminutovky: přes 100 jednoduchých cvičení k aktivizaci skupiny*. Praha: Portál, 2015. ISBN 978-80-262-0794-8

RAKOVÁ Milena, ŠTÍPLOVÁ Ljuba, TICHÁ Alena. *Zpíváme a tvoříme s malými*, Edika, 2012. ISBN 9788026600671

SEDLÁK František, VÁŇOVÁ Hana. *Hudební psychologie pro učitele*, Karolinum, 2013. ISBN 9788024620602,

SEDLÁK František a kol. *Didaktika hudební výchovy 1*, Praha: SPN, 1988

SEDLÁK František a kol. *Nové cesty hudební výchovy*, Praha: SPN, 1983

SOUKUP Jaromír. *Hlas, zpěv, pěvecké umění*, Praha: Orbis, 1959

ŠIMANOVSKÝ Zdeněk, TICHÁ Alena. *Lidové písničky a hry s nimi*, Portál, 2016. ISBN 9788026210702

TICHÁ Alena. *Učíme děti zpívat*, Portál, 2014, ISBN 9788026206484

TICHÁ Alena, RAKOVÁ Milena. *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*, Portál, 2016. ISBN 9788026206293

VISKUPOVÁ Božena. *Hudba a pohyb*. Praha: Supraphon, 1972

Pořady

TED-ED. *How playing an instrument benefits your brain – Anita Collins*. In: Youtube [online]. 22. 7. 2014 [vid. 2019-01-05]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=R0JKCYZ8hng&t=65s>

VOSTÁRKOVÁ Ivana. Rozhovor. In: *magazín Balance* [rozhlasový pořad]. Moderuje Petr BOUŠKA. ČRo – Rádio Wave, 14. 5. 2019. Dostupné též z: <http://wave.rozhlas.cz/batolata-zpivaji-driv-nez-zacnou-mluvit-v-hlase-se-projevi-osobnost-jak-o-nej-7935462>

Prameny

Kurz *Dopravní prostředky v pohybových hrách s hudbou*, MSMT-12179/2017-1-652, Vzdělávací instituce Tandem.

Kurz *Využití nových metod a forem ve výuce hudebně teoretických předmětů na ZUŠ*, MSMT-958/2018-1-111, Národní institut pro další vzdělávání.

Kurz *Letní dílna hudební výchovy Mělník*, MSMT-7171/2018-2-356, Společnost pro hudební výchovu České republiky.

7 PŘÍLOHY

7.1 Dotazník

Vážená respondentko, vážený respondentě,

jmenuji se Andrea Zahradníková a jsem studentkou navazujícího magisterského studia na Pedagogické fakultě Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, mým oborem je Učitelství hudební výchovy a českého jazyka a literatury.

Chtěla bych Vás tímto požádat o vyplnění následujícího dotazníku, jehož výsledky budu zpracovávat v rámci své diplomové práce, ve které se věnuji tématu elementární hudební výchovy u dětí předškolního věku. Cílem tohoto dotazníku je zjistit, v jaké míře se předškolní děti s hudbou či jinými hudebními činnostmi setkávají ve svém domácím prostředí.

Dotazník je určen především pro rodiče dětí ve věku od 3 do 6 let. Pokud Vaše děti nyní navštěvují první stupeň základní školy, můžete v dotazníku odpovídat takovým způsobem, jakým byste pravděpodobně odpovídali v době, kdy ještě navštěvovaly mateřskou školu.

Dotazník je anonymní. Neexistují žádné správné ani špatné odpovědi.

1. Je pro Vás jako rodiče důležité, jestli bude mít Vaše dítě pozitivní vztah k hudbě?

- a) velmi důležité
- b) spíše důležité
- c) nevím
- d) spíše nedůležité

e) zcela nedůležité

2. Má Vaše dítě ve své rodině nebo nejbližším okolí nějaký hudební vzor? Někoho, kdo se hudbě (zpěvu, hře na nástroj, případně tanci) aktivně věnuje? (můžete vybrat více odpovědí)

a) rodiče

b) prarodiče

c) sourozenci

d) jiní příbuzní

e) blízcí rodinní známí

f) kamarádi

g) paní učitelka/pan učitel, vychovatelka/vychovatel, apod.

h) nikdo takový

3. Pokud ano, vypište prosím, jakým způsobem se dané osoby hudbě věnují:

---

4. Byl/a jste Vy v dětství rodiči (nebo jinou blízkou osobou) veden/a k hudbě?

a) rozhodně ano

b) spíše ano

c) nedokážu říci

d) spíše ne

e) rozhodně ne

5. Věnujete se nebo věnoval/a jste se někdy hudbě aktivně Vy osobně?

- a) v rámci ZUŠ
- b) hudební kroužek mimo ZUŠ
- c) u soukromého pedagoga
- d) pouze jako samouk
- e) nikdy

6. Navštěvují Vaše děti nějaký hudební kroužek? (můžete vybrat více odpovědí)

- a) hra na nástroj
- b) zpívání (sborové, sólové,...)
- c) tancování
- d) jiné hudební kroužky
- e) žádný hudebně zaměřený kroužek nenavštěvují

7. Navštěvují nějaký jiný (nehudební) kroužek? (můžete vybrat více odpovědí)

- a) sportovní
- b) jazykový
- c) tvořivé činnosti
- d) dramatický
- e) jiný
- f) žádný

8. Probíhá v mateřské škole, kterou Vaše děti navštěvují, hudební výchova?

- a) děti nenavštěvují MŠ
- b) nemám tuto informaci
- c) pravidelně v rámci denního/týdenního programu
- d) MŠ nabízí pouze zvlášť placené hudební kroužky pro děti

9. Chodíte se svými dětmi na hudební programy/akce pro děti? (můžete vybrat více odpovědí)

- a) divadelní představení
- b) koncerty
- c) karnevaly
- d) jiné hudební programy v rámci zábavných akcí (např. den dětí apod.)
- e) nenavštěvujeme žádné hudební programy

10. Řekl/a byste, že Vaše děti projevují o hudbu zájem?

- a) rozhodně ano
- b) spíše ano
- c) nedokážu říci
- d) spíše ne
- e) rozhodně ne

11. Jak se případný zájem podle vás projevuje, uveďte prosím alespoň jeden příklad:

---

12. Jak často si se svými dětmi zpíváte?

- a) každý den
- b) alespoň jednou za týden
- c) alespoň jednou za měsíc
- d) pouze při významnějších událostech (sváteční koledování, rodinné oslavy, táboráky apod.)
- e) nezpíváme

13. Pokud ano, o jaký typ písniček se nejčastěji jedná?

- a) lidové písničky
- b) písničky z pohádek
- c) písničky pro děti
- d) populární písně
- e) jiné

**14. Provádíte s dětmi nějaká cvičení na vytváření správných pěveckých návyků?
(můžete vybrat více odpovědí)**

- a) cvičení na použití pěveckého hlasu
- b) dechová cvičení
- c) jiná
- d) žádná

15. Jaké další hudební činnosti se svými dětmi doma obvykle provozujete? (můžete vybrat více odpovědí)

- a) říkánky, básničky apod.
- b) rytmické vytleskávání
- c) taneční nebo pohybové sestavy
- d) hra na melodické nástroje
- e) hra na rytmické nástroje
- f) jiné
- g) žádné

16. Je u Vás doma často slyšet hudba?

- a) z rádia nebo televize
- b) vlastní výběr písní nebo skladeb (CD, osobní playlist apod.)
- c) hra na nástroje/zpěv
- d) jiné
- e) hudba u nás nehraje

17. Pokud ano, napište prosím, o jaký hudební žánr se obvykle jedná:

---

18. Zjišťoval/a jste si někdy nějaké informace o správném postupu při práci s dětským hlasem?

- a) ano

b) spíše ano

c) spíše ne

d) ne

19. Napište prosím alespoň jednu zásadu, která je pro práci s dětským hlasem důležitá, aby nedošlo k poškození hlasivek nebo k vytvoření špatného pěveckého návyku:

---

20. Pokud je něco, co byste mi chtěl/a v souvislosti s hudebními činnostmi Vašich dětí sdělit, zde máte prostor:
